

LİZBON REFORM ANDLAŞMASI'NIN ORTAK GÜVENLİK VE SAVUNMA POLİTİKASI'NA İLİŞKİN DÜZENLEMELERİNİN ANALİZİ

Barış ÖZDAL*

Öz

13 Aralık 2007 tarihinde Portekiz'in başkenti Lizbon'da yapılan törende, Avrupa Birliği (AB)'ne üye ülkelerin Devlet ve Hükümet Başkanları tarafından, yürürlükte olan AB Kurucu Andlaşması'nı ve Avrupa Toplulukları Kurucu Andlaşmalarını değiştirecek olan Lizbon Reform Andlaşması imzalanmıştır. Andlaşma metni genel olarak incelendiğinde, genişleyen AB'nin daha etkili bir birlik olmasının başlıca amaç olarak hedeflendiği ve bu kapsamda reddedilen AB Anayasası taslağında bulunan, birçok geniş kapsamlı kurumsal reform ve yeniliklere yer verildiği saptanmaktadır. Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası (OGSP) itibarıyla Lizbon Reform Andlaşması analiz edildiğinde ise yürürlükte olan AB Kurucu Andlaşması'nda yer aldığı gibi hükümetlerarası karar alma yapısının korunmasının yanı sıra, bu politikanın işletilmesine yönelik kurumsal yapının kolaylaştırıldığı ve daha etkin bir Ortak Dış ve Güvenlik Politikası (ODGP)'nin geliştirilmesi amacı doğrultusunda Birliğin, dünyadaki rolünün güçlendirilmesinin hedeflendiği görülmektedir. Bu bağlamda çalışmada, Lizbon Reform Andlaşması'nın OGSP'na dair devamlılıkları ve değişiklikleri analiz edilecektir.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Birliği (AB), Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası (OGSP), Ortak Dış Politika ve Güvenlik Politikası (ODGP), Lizbon Reform Andlaşması, Türkiye.

Analysis of the Arrangements in the Lisbon Reform Treaty Regarding Common Security and Defense Policy

Abstract

The Heads of States and Governments of the Members States of the European Union (EU) signed the Lisbon Reform Treaty, which amends current EU Founding Treaty and the European Communities (EC) Founding Treaties on 13 December 2007, in the capital of Portugal. When the text of the treaty is examined generally, it is obvious that the Treaty aims the enlarging EU to be more effective union and thus it gives place to far-reaching institutional reforms and innovations, which were in the rejected EU Constitutional Treaty. When the Lisbon Reform Treaty is analyzed from the point of view of Common Security and Defense Policy (CSDP), it can be seen that the intergovernmental decision-making structure remains the same as it is in the current EU Treaty, as well as that the institutional structure for the operation of the policy is simplified. It is also clear that the role of the Union in the world within the context of CSDP is aimed to strengthen in order to develop a more efficient Common Foreign and Security Policy

* Öğr. Gör. Dr. Barış ÖZDAL, Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü Siyasi Tarih Anabilim Dalı Öğretim Elemanı.

(CFSP). In this context this study, analyzes the changes and continuities of the Lisbon Reform Treaty regarding the CSDP.

Key Words: European Union (EU), Common Security and Defence Policy (CSDP), Common Foreign and Security Policy (CFSP), the Reform Treaty of Lisbon, Turkey.

Giriş

13 Aralık 2007 tarihinde Portekiz'in başkenti Lizbon'da yapılan törende, Avrupa Birliği (AB)'ne üye Devletlerin Devlet ve Hükümet Başkanları tarafından imzalanan Lizbon (Reform) Andlaşması¹ genel olarak incelendiğinde ilk olarak, dinamik bir yapıya sahip olan AB'nin yeni bir sürece girdiği saptanmaktadır. Ancak, Reform Andlaşması'nın ayrıntılı analizinde, 2001 Laeken Zirvesi ile başlayan süreç sonunda, 29 Kasım 2004 tarihinde üye Devletlerin Devlet ve Hükümet Başkanları tarafından imzalanan ama Fransa ve Hollanda'da yapılan referandumlarda sonuçların olumsuz çıkması üzerine yürürlüğe giremeyen AB Anayasası'nın, federal yapıyı çağrıştıran öğelerinin çıkartılmasıyla, değiştirilmiş bir hali olduğu görülmektedir.

Her ne kadar Reform Andlaşması, AB Anayasası'na oldukça benzese de bu Andlaşmanın başta AB'nin kurumsal yapısına kimi değişiklikler getirdiği ve Birliğin uluslararası bir güvenlik ve savunma aktörü olarak uygunluğunu ve kapasitesini artırmak için tasarlanan bir dizi yeniliği kapsadığı da aşikârdır. Ayrıca, AB'ne tam üyelik süreci devam eden Türkiye açısından düşünüldüğünde, Reform Andlaşması ile başlayan sürecin dikkatle analiz edilmesinin gerekliliği de tartışılmazdır.

Bu bağlamda çalışmada, AB üyesi Devletlerin Ortak Dış Politika ve Güvenlik Politikası (ODGP)² ve bu politika ile ilintili olarak Ortak

¹ Çalışmanın tamamında, Reform Andlaşması olarak isimlendirilecektir.

² "Ortak Dış Politika ve Güvenlik Politikası" terimi Reform Andlaşması ve bu Andlaşma ile değiştirilen AB Kurucu Andlaşması'nın İngilizce versiyonunda "Common Foreign and Security Policy", Fransızca versiyonunda "La politique étrangère et de sécurité commune", Almanca versiyonunda ise "Die Gemeinsame Aussen- und Sicherheitspolitik" biçiminde yazılmaktadır. Bu kavramın ilgili dillerden Türkçeye çevrilmesinde ise çalışmayı yapan biliminsanın kullandığı versiyona göre farklılıklar gözlenmektedir. Örneğin Kamuran Reçber ve Ercüment Tezcan Hocalarımız ilgili kavramı, Ortak Güvenlik ve Dış Politika (OGDP) olarak çevirmekte ve eserlerinde kullanmaktadır. Bu çalışmada ise ilgili mevzuatın Almanca versiyonu üzerinden çeviri yapıldığı için "Die Gemeinsame Aussen- und Sicherheitspolitik (GASP)" terimine sadık kalınarak "Ortak Dış Politika ve Güvenlik Politikası" ve dolayısıyla ODGP kısaltması kullanılacaktır. Reform Andlaşması'nın Almanca versiyonu için bkz.; **Vertrag Von Lissabon: Zur Änderung Des Vertrags**

Güvenlik ve Savunma Politikası (OGSP)'nda sağlamaya çalıştıkları birlikte daha çok sıkı işbirliğini ön plana çıkardıkları, ancak bu konularda entegrasyona yönelik çekingen bir politika izledikleri saptanmaya çalışılacaktır. Bahsi geçen konulara yönelik entegrasyonun gerçekleşmesi veya bir ilerlemenin sağlanması üye Devletlerin egemenlik yetkilerinden feragatte bulunmaları ile ilintilidir. Ancak üye Devletler, özellikle güvenlik ve savunma alanlarını vazgeçilmez egemenlik alanları olarak değerlendirmektedir. Bu anlamda çalışmada ana tez olarak, AB üyesi Devletlerin analiz edilen Reform Andlaşması düzenlemeleri ile ortak güvenlik ve savunma alanlarında entegrasyona gitme hususunda bir uzlaşmayı tam olarak sağlayamadıkları savunulmaya çalışılacaktır. Bu kapsamda ayrıca, söz konusu bu değişikliklerin Türkiye-AB ilişkilerine olası etkileri de çalışmanın sonuç bölümünde değerlendirilecektir.

1. Avrupalı Devletler Arasında Ortak Dış Politika, Güvenlik ve Savunma Birliği Oluşturma Sürecinin Tarihsel Gelişimi

Avrupa'da güvenlik ve savunma arayışlarına bağlı olarak ittifakların kurulması ve örgütlenme modellerinin geliştirilmesinin, Attik-Delos Deniz Birliği itibarıyla Antik Yunan'a kadar dayanan bir tarihsel geçmişi olup, Orta Çağ'dan itibaren bu amaç doğrultusunda çok sayıda proje ve tasarı geliştirilmiştir³. 2. Dünya Savaşı sonrası dönemin koşullarında oluşan iki kutuplu sistem içerisinde ise birçok faktörün etkisiyle bölünme yaşayan Avrupalı Devletler, doğu veya batı bloğu içinde yer alarak, güvenlik ve savunmalarını asli olarak, taraf oldukları bloklarının askeri örgütleri olan NATO (Kuzey Atlantik İttifakı) veya Varşova Paktı (VP) üzerinden tesis etmişlerdir.

Über Die Europäische Union Und Des Vertrags Zur Gründung Der Europäischen Gemeinschaft, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2007:306:0010:0041:DE:PDF> [Bu Andlaşma'nın İngilizce versiyonu için bkz.; **Treaty of Lisbon: Amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community**, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2007:306:0010:0010:EN:PDF>]. AB Kurucu Andlaşması'nın Almanca versiyonu için bkz., **Konsolidierte Fassung des Vertrags über die Europäische Union**, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2008:115:0013:0045:DE:PDF>. [Bu Andlaşma'nın İngilizce versiyonu için bkz.; **Consolidated version of the Treaty on European Union**, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2008:115:0013:0045:EN:PDE>].

³ Avrupa'da güvenlik arayışlarının tarihsel gelişimi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.; Barış Özdal, Mehmet Genç, **Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası'nın Türkiye – AB İlişkilerine Etkileri**, Bursa: Alfa Akademi Basım Yayım, 1. Baskı: Şubat 2005, s. 54-69; Haydar Çakmak, **Avrupa Güvenliği**, Ankara: Akçağ Yay., 2003.

Ancak, Batı Avrupalı Devletlerin 1949 yılından itibaren güvenlik ve savunmalarını NATO'ya ve büyük ölçüde ABD'ne bırakmaları⁴, Avrupa'daki güvenlik kaygılarını ilk dönemler itibarıyla tamamen ortadan kaldırmamıştır. Zira, hem İngiltere'nin Avrupa'da oluşmaya başlayan bütünleşme sürecinin dışında kalma politikası izlemesi, hem de Haziran 1950'de Kore Savaşı'nın başlaması, Avrupa güvenliğinin olası bir savaşa özellikle de bir SSCB saldırısına karşı, yeni kurulmuş bir örgüt olan NATO'ya rağmen ne kadar hazırlıksız ve zayıf olduğunu tartışmaya açmıştır. Bu kapsamda, W. Churchill'in 11 Ağustos 1950 tarihinde, '*ABD ve Kanada ile tam bir işbirliği içinde çalışacak, demokratik denetim mekanizmasına sahip bir Avrupa Ordusu'nun ivedilikle kurulması*'ni önermesinin ardından, 24 Ekim 1950 tarihinde Fransa Başbakanı René Pléven, Batı Almanya da dahil olmak üzere, Avrupalı Devletlerin askeri güçlerini uluslararası bir yapı içinde birleştirme ve ortak '*Avrupa Ordusu*' oluşturmayı öngören bir '*Avrupa Savunma Topluluğu (AST)*' kurma fikrini ortaya atmıştır. Fakat, AST Kurucu Andlaşması'nın bazı taraf Devletlerce onaylanmasına rağmen, Fransa tarafından 30 Ağustos 1954 tarihinde reddedilmesi neticesinde hem AST son bulmuş hem de bir '*Avrupa Siyasal Birliği*' (ASB) oluşturma girişimleri üye Devletlerin gündeminden çıkartılmıştır

Bu kapsamda, Avrupa güvenlik yapılanması içinde belirtilmesi gereken bir diğer örgütte Batı Avrupa Birliği (BAB)'dir. 4 Mart 1947 tarihinde İngiltere ve Fransa arasında imzalanan Dunkerque Andlaşması ile Avrupa güvenlik oluşumlarının ilk somut temeli atılırken, yaklaşık bir yıl sonra, Belçika, Fransa, Lüksemburg, Hollanda ve İngiltere arasında Brüksel Andlaşması (*Ortak Savunma, Ekonomik, Sosyal ve Kültürel İşbirliği Andlaşması*) imzalanmıştır. BAB, 17.03.1948 tarihli Brüksel Andlaşması'nın, yedi Batı Avrupa Devleti (Almanya ve İtalya'da dâhil edilmiştir) tarafından 23.10.1954 tarihinde değiştirilmesiyle kurulmuştur. Brüksel Andlaşması, Değiştirilen Brüksel Andlaşması (DBA) adıyla BAB Kurucu Andlaşması haline getirilmiştir. DBA ile BAB'ne kolektif savunma, kültürel, sosyal ve ekonomik alanlarda işbirliğini amaçlayan yetki ve görevler verilmiştir. Ayrıca, DBA, BAB'nin evrensel ve bölgesel krizlere/çatışmalara müdahale etmesine ve barış gücü olarak katılmasına ilişkin düzenlemeleri de içermiştir. Ancak, yukarıda belirttiğimiz üzere, Batı Bloğu içinde yer

⁴ Meltem Müftüleri-Baç, *Türkiye – Avrupa Birliği İlişkilerine Güvenlik Boyutundan Bir Bakış*, İstanbul: TESEV Yay., Kasım 2006, s. 11.

alan BAB üyesi Devletlerin güvenlik ve savunmalarını NATO üzerinden tesis etmelerinden dolayı BAB, 1987 yılına kadar işlevsiz kalmıştır. BAB üyesi Devletler, ilk defa 1987 yılında İran-İrak Savaşı sırasında, Basra Körfezi'ne döşenen mayınların temizlenmesi operasyonu için DBA'nın ilgili düzenlemelerini işletmişlerdir⁵.

Sonuç olarak, AST ve ASB kurmada yaşanan başarısızlık, öncelikle ulusal egemenlik yetkilerini daha az kısıtlayıcı olan ekonomik alanlarda entegrasyon sağlanması fikrini kuvvetlendirmiş ve Avrupa Devletleri, Avrupa Toplulukları⁶ [*Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT)*], *Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET)*⁸ ve *Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (AAET)*⁹] üzerinden güvenlik ve savunmaları dışındaki alanlarda bütünleşme sürecini 1980'li yılların sonlarına kadar hızlandırmışlardır¹⁰.

⁵ BAB hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.; Kamuran Reçber, "Türkiye-Batı Avrupa Birliği İlişkilerine Hukuksal Bir Bakış", Prof. Dr. Nurhan Akçaylı'ya Armağan, Bursa, 1999, s. 10-11. Çiğdem Nas, "Batı Avrupa Birliği Oluşumu Karşısında Türkiye'nin Durumu", Faruk Sönmezoğlu (der.), *Değişen Dünya ve Türkiye*, İstanbul: Bağlam Yay., 1996, s. 63-85; Münevver Cebeci, "A Delicate Process of Participation: The question of participation of WEU Associate Members in decision-making for EU-led Petersberg operations, with special reference to Turkey", *Occasional Paper*, November 1999, http://aei.pitt.edu/673/01/occ10.html#_ftn29. BAB'nin Avrupa güvenlik mimarisindeki rolünün tarihsel gelişimi hakkındaki diğer bilgiler çalışmanın ilerleyen kısımlarında, makale formatının sınırları kapsamında irdelenecektir.

⁶ Avrupa Toplulukları'nın kuruluşu ile kurumsal ve hukuksal yapısı hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.; Mehmet Genç, *Avrupa Topluluklarının Kurumsal ve Hukuksal Yapısı*, Bursa: Uludağ Üniversitesi Güçlendirme Vakfı Yayın No: 72, 1993; Kamuran Reçber, *Avrupa Birliği Mevzuatı*, İstanbul: Alfa Aktüel Yayını, 2005.

⁷ AKÇT, 18.04.1951 tarihinde Almanya, Belçika, Fransa, Hollanda, İtalya ve Lüksemburg tarafından Paris'te imzalanan ve bu Devletlerin iç hukuklarında benimsenen yöntemlere göre onaylanarak yürürlüğe giren Kurucu Andlaşması ile tesis edilmiştir. Ancak, AKÇT Kurucu Andlaşması'nın, üye Devletler tarafından elli yıllık bir süre ile akdedilmesi nedeniyle AKÇT, 23.07.2002 tarihinde sona ermiştir. Bu bağlamda çalışmamızda, 23.07.2002 tarihinden önceki bazı hususların açıklanmasında, Avrupa Toplulukları terimi kullanıldığında AKÇT da dikkate alınmaktadır.

⁸ AET, AKÇT'nu kuran altı Devlet tarafından 25.03.1957 tarihinde imzalanan ve 01.01.1958 tarihinde yürürlüğe giren Roma Andlaşması ile süresiz olarak kurulmuştur. AET'nun ismi, 1 Kasım 1993 tarihinde yürürlüğe giren Maastricht Andlaşması'nın G Md.'si ile Avrupa Topluluğu (AT) olarak değiştirilmiştir.

⁹ AAET, AKÇT'nu kuran altı Devlet tarafından 25.03.1957 tarihinde imzalanan ve 01.01.1958 tarihinde yürürlüğe giren Roma Andlaşması ile süresiz olarak kurulmuştur.

¹⁰ Her ne kadar, Avrupa Toplulukları üyesi Devletler arasında bir AST ve ASB kurulmasına yönelik girişimin başarısız olmasının ardından, üye Devletlerarasındaki entegrasyonun öncelikle ekonomik alanda gerçekleştirilmesi gerektiği görüşü ağırlık kazanmış olsa da dış politika ve güvenlikle ilgili girişimler (hükümetlerarası bir nitelik taşıyacak şekilde), üye Devletlerin egemenlik yetkilerinin Topluluklara devri konusu gündeme getirilmeden, özellikle Fransa'nın izlediği politikaların bir

İki Almanya'nın birleşmesi, SSCB'nin dağılması ve VP'nın lağvedilmesini takip eden Soğuk Savaş sonrası süreç içerisinde, tüm dünyadaki siyasi ve askeri sistemlerde geçiş ve değişim dönemleri yaşanırken, Avrupa'da da meydana gelen çok sayıda siyasi gelişme ile birlikte, özellikle "risk", "tehdit", "güvenlik" ve "savunma" kavramları da yeniden tartışılmaya / tanımlanmaya başlanmıştır¹¹. Özellikle, Soğuk Savaş dönemine kıyasla ABD için Avrupa'nın öneminin kısmen azalmasının ardında Berlin Duvarı'nın yıkılması ile birlikte kolektif güvenlik ve önleyici müdahale, Avrupa savunmasının yeni ilkeleri olurken, Avrupa'daki orduların toplu savunma ve sınırların güvenliğinin sağlanması görevi de ortadan kalkmıştır¹². Ayrıca, genel olarak belirttiğimiz Soğuk Savaş sonrası dönemin bu uluslararası özellikleri, 1990'lı yıllara kadar Avrupa Toplulukları bünyesinde ekonomik entegrasyonu büyük ölçüde tamamlanmış olan Devletlere siyasal bir derinleşme için uygun ortam sağlamıştır.

1.1. Maastricht Zirvesi Sonrası Dönem : Yukarıda belirttiğimiz etkenlerin sonucu olarak Avrupa Toplulukları'na üye Devletler, ekonomik bir dev olmasına rağmen, siyasi bir güç olarak etkili olamayan Topluluklarını, ekonomik konumunun kendisine kazandırdığı güce paralel bir siyasi güç haline getirmek için, 15 Aralık 1990 tarihinde Roma'da bir Hükümetlerarası Konferansın ilk çalışmalarını başlatmışlardır. Bu Konferansın çalışmalarının sonucu olarak, 11 Aralık 1991 tarihinde yapılan Maastricht Zirvesi'nde ise Avrupa Toplulukları üyesi Devletler arasındaki ilişkilerin derinleşmesini (*siyasal bir bütünleşmeyi*) savunan Almanya ve Fransa gibi Devletler ile milli

sonucu olarak sürdürülmeye devam etmiştir. Bu plan ve tasarıların başlıcalarının isimleri şöyledir: I. ve II. Fouchet Planları; Davignon (Lüksemburg) Raporu ve Avrupa Siyasi İşbirliği (ASİ)'nin kuruluşu; 1972 Paris Zirvesi; 1973 Kopenhag Zirvesi; 1974 Paris Zirvesi; Tindemans Raporu; Genscher-Colombo Raporu; Stuttgart-Fontainebleau ve Milano Zirveleri. 1 Temmuz 1987 tarihli Avrupa Tek Senedi'nin tesis edilmesi ise hiç şüphesiz bu konulardaki ilk somut gelişmedir. Ancak, Avrupa Tek Senedi'nin 30. Md.'sinde (ABKA Md. 50/2 -eski Md. P/2- ile yürürlükten kaldırılmıştır) Avrupa Toplulukları üyesi Devletler arasında sadece dış politika alanında işbirliği yapılmasına ilişkin düzenlemelerin yer aldığı da unutulmamalıdır. Özdal, op. cit., s. 53-120.

¹¹ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz.; Kristina Gerteiser, **Die Sicherheits- und Verteidigungspolitik der Europäischen Union**, Frankfurt am Main: Peter Lang GmbH, 2002, s. 2-3; Rana İzci, "Uluslararası Güvenlik ve Çevre", Faruk Sönmezoglu (der.), **Değişen Dünya ve Türkiye**, İstanbul: Bağlam Yay., 1996, s. 408-409; İrfan Kaya Ülger, **Avrupa Birliğinde Siyasal Bütünleşme-Ortak Dış Politika ve Güvenlik Politikasının Oluşumu-**, Ankara: Mayıs 2002, s. 80-83.

¹² Jean-Yves Haine, "Tarihsel Bir Perspektif", (çev.: Nilhay Usta), Nicole Gnesotto, (ed.), **AB Güvenlik ve Savunma Politikası- İlk beş yıl-**, İstanbul: TASAM Yay., 2005, s. 37.

egemenlik konusunda izledikleri katı politikalar ile bilinen İngiltere ve Danimarka gibi Devletler (*milli egemenlikçiler*) arasında “*subsidiarité*” formülü ile bir denge kurulmuş¹³ ve Maastricht Andlaşması (Avrupa Birliği Kurucu Andlaşması - ABKA) ile AB¹⁴ tesis edilmiştir.

Kurucu Andlaşması düzenlemeleri itibarıyla üç sütunun üzerine kurulu bir yapı olarak tanımlanan AB içinde, üye Devletler arasında dış politika ve güvenlik konularında ortak bir örgütlenmenin oluşturulması benimsenmiştir. AB üyesi Devletler arasında işbirliği prensibine dayanan yani hükümetlerarası (*intergovernmental*) karakteri ön planda olan bir ODGP'nin oluşturulmasına ilişkin özel hükümler ise ABKA'nın V. Kısım düzenlemelerinde yer almış ve bu düzenlemeler itibarıyla ODGP'nin amacı, ilkeleri, kurumsal yapısı, karar alma süreci ve tasarruf türleri tanımlanmıştır¹⁵. Ayrıca, BAB, ABKA'nın 17. Md.'si ile AB'nin ayrılmaz bir parçası olarak benimsenerek, AB'nin ortak savunma politikasında daha önemli bir rol oynamaya teşvik edilmiştir¹⁶. Daha

¹³ Cüneyt Yenigün, “Milli Egemenlik ve Supranasyonalizm İkilemi: Türkiye'nin ve Avrupa Birliği'nin Dış Politikalarının Analizi”, Mustafa Aykaç, Zeki Parlak (edt), **Tüm Yönleriyle Türkiye-AB İlişkileri**, İstanbul: Elif Kitapevi Yayınları, Kasım 2002, s. 377-378.

¹⁴ 7 Şubat 1992 tarihinde imzalanan ve 1 Kasım 1993 tarihinde yürürlüğe giren Maastricht Andlaşması ile tesis edilmiş olan AB, Kurucu Andlaşması'ndaki düzenlemelerde benimsenen konulara yönelik olarak, üye Devletler arasında işbirliğini ve siyasal bütünlüşmeyi sağlama görevine sahiptir. Bu görev bağlamında, ABKA düzenlemeleri itibarıyla üç sütunun üzerine (a- Avrupa Toplulukları; b-ortak dış politika, güvenlik, savunma; c- adalet ve içişleri) kurulu bir yapı olarak tanımlanan AB, amaçlarını gerçekleştirmek için Avrupa Toplulukları'nın kurumlarından yararlanmaktadır. AB'nin uluslararası hukuk kişiliği ise tartışmalı bir konudur. Zira, AB'nin uluslararası hukuk kişiliği konusunda, ABKA'nda açık bir düzenleme bulunmamaktadır. AB'nin kuruluşu ile kurumsal ve hukuksal yapısı hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.; Reçber, “Avrupa Birliği Mevzuatı”, op. cit., s. 3. Ancak, önemle belirtmek gerekir ki Reform Andlaşması, öngörüldüğü gibi 1 Ocak 2009 tarihinde yürürlüğe girdiği takdirde, AB tüzel kişilik kazanacaktır.

¹⁵ ABKA'nın V. Kısım düzenlemeleri (*eski J 1- 11. Md.'ler, yeni 11-28. Md.'ler*) dışında, ABKA'nın I. Başlığı (*Ortak Düzenlemeler*) altında yer alan genel hükümlerde de ekonomik ve parasal birlik ile ortak dış politika ve güvenliğin eş zamanlı olarak gerçekleştirilmesinin amaçlandığı vurgulanmış (*ABKA'nın 2. Md.'sinin 2. bendi*) ve bu amaç doğrultusunda, AB Konseyi'nin genel siyasi eğilimleri saptama ve gerekli ivmeyi kazandırmaktan sorumlu olduğu belirtilmiştir (*ABKA'nın 4. Md.'si*). AB Kurucu Andlaşması'nın bu düzenlemelerine ilişkin detaylı bir analiz için bkz.; Ayşe Füsün Arsava, **Amsterdam Anlaşmasının Avrupa Birliği Hukukuna Katkıları (Makaleler Derlemesi)**, Ankara: AÜSBF Yayınları, No 589, 2000, s. 69-96.

¹⁶ Yukarıda belirttiğimiz üzere, BAB, 1987 yılına kadar işlevsiz kalmış olup, ilk olarak 27 Ekim 1984 tarihli Roma Deklarasyonu'nda BAB'nin Avrupa'nın güvenliğinde daha aktif bir misyon üstlenmesi ve gerektiğinde Avrupa dışındaki kriz bölgeleriyle de muhatap olması gerektiği vurgulanmıştır. 27 Ekim 1987 tarihinde yapılan La Haye Platformu'nda ise NATO'ya üye Avrupalı Devletler, BAB'nin daha da güçlendirilmesi şartını ileri sürerek, ayrı bir güvenlik kimliği oluşumuna gitme

geniş bir ifade ile vurgularsak, “Avrupacı” (Fransa ve Almanya’nın öncülüğünde) ve “Atlantikçi” (İngiltere, Danimarka, Hollanda) Devletler arasında ki görüş ayrılıkları işbu hüküm itibarıyla belli ölçülerde giderilmiş ve AB dış politikasının BAB ile desteklenmesi vurgulanmıştır. 10 Aralık 1991 tarihli BAB Deklarasyonu’nda ise BAB-NATO ilişkisi net bir şekilde belirtilerek, BAB’nin NATO’ya alternatif bir örgüt olmadığı aksine NATO’nun Avrupa ayağını güçlendiren bir araç olduğu açıklanmıştır¹⁷. Bu bağlamda BAB’nin 19 Haziran 1992 tarihinde aldığı Petersberg Kararları¹⁸ itibarıyla, BAB’nin bir güvenlik ve savunma örgütü olarak AB’ne bağlı olduğunu bir kez daha vurgulanırken, Birliğin kriz yönetimi konusunda üstleneceği görevin kapsamı da belirlenmiştir. Bu kapsama, barışın yeniden tesisi dâhil olmak üzere, (a) kriz yönetimindeki müdahale güçlerinin görevleri, (b) insani yardım ve kurtarma ile (c) barışı koruma görevleri girmektedir¹⁹.

1.2. Amsterdam Zirvesi Sonrası Dönem: Genel hatlarıyla belirttiğimiz AB’nin bir askeri yapılanmasını geliştirme süreci içindeki bu gelişmeler, Avrupa güvenlik sisteminin NATO boyutunu da kaçınılmaz olarak etkilemiştir. Zira, 11 Ocak 1994 tarihinde yapılan NATO Brüksel Zirvesi’nde ABD tarafından NATO’nun Avrupa kanadının güçlendirilmesi için bir Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği (AGSK)’nin oluşturulması ve Birleşik Müşterek Görev Kuvveti (*Combined Joint Task Forces-CJTF*) adı altında ortak bir savunma biriminin kurulması kararlaştırılmıştır²⁰. Bu kapsamda, AB’ne BAB üzerinden NATO imkân ve kabiliyetlerini kullanma hakkı tanınırken, 3 Haziran 1996 tarihinde Berlin’de yapılan NATO Savunma Bakanları Zirvesi’nde AGSK’nin, geliştirilmesine tam destek verilmiştir. Bu Zirvenin ardından yayımlanan bildirmede ise NATO üyesi Avrupalı Devletlerin daha fazla sorumluluk almalarını sağlayacak bir AGSK oluşturulması vurgulanmış

kararlılıklarını ortaya koymuşlardır. Barış Özdal, “Türkiye-AB İlişkilerinde Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası’nın Rolü”, *Stratejik Araştırmalar Dergisi*, Yıl: 3, Temmuz 2005, Sayı: 5, s. 310.

¹⁷ Ercüment Tezcan, “Maastricht ve Amsterdam Antlaşmaları Çerçevesinde Avrupa Birliği ve Batı Avrupa Birliği İlişkileri”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt.54, Ocak - Mart 1999, s. 148; Esra Çayhan, “Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası ve Türkiye”, *Akdeniz Üniversitesi İİBF Dergisi*, Sayı 3, 2002, s. 48.

¹⁸ **Petersberg Declaration**, Western European Union Council of Ministers, Bonn, 19 June 1992, <http://www.weu.int/documents/920619peten.pdf>.

¹⁹ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz.; Özdal, Genç, op.cit., s. 127-130.

²⁰ **Declaration of the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council (The Brussels Summit Declaration)**, <http://www.nato.int/docu/basicxt/b940111a.htm>.

ve CJTF konseptinin kazandırdığı esneklikten yararlanarak NATO olanak ve yeteneklerinin BAB önderliğinde yürütülecek operasyonlarda kullanılabilmesi üzerinde anlaşılmıştır²¹.

Berlin Zirvesi'nde temelleri atılan ve daha sonra Berlin-Plus adını alan bu mekanizma itibarıyla, AGSK'nin oluşturulması için AB ile NATO arasındaki ilişkilerin geliştirilmesinde BAB'nin etkinleştirilmesine büyük önem verilmiştir. BAB ile ilgili bu düzenlemeler 2 Ekim 1997 tarihinde imzalanıp, 1 Mayıs 1999 tarihinde yürürlüğe giren Amsterdam Andlaşması ile teyit edilirken, ODGP'nin kurumsal yapısına, karar alma sürecine ve tasarruf türlerine ilişkin değişiklikler de yapılmıştır. Bu çerçevede, Amsterdam Andlaşması'na ekli *BAB'ne Dair Bildiri* ile AB-BAB ve NATO arasındaki işbirliğine dayalı ilişkiler ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. BAB'nin AB ile ilişkileri, AGSK'nin geliştirilmesi çerçevesinde hükümselleştirilmiştir. BAB-NATO ilişkilerinin geliştirilmesi ve AGSK'nin gelişmesinde ise BAB'nin operasyonel rolü başlıkları, Bildiri'nin ABKA 17. Md.'sine dair protokol kısmında yer almıştır. İşbu Andlaşma ile ODGP'na ilişkin tasarruf türleri de daha açık bir biçimde belirtilmiş; dolayısıyla ortak eylemler, ortak tutumlar arasındaki ayırım daha netleştirilmiş, AB Bakanlar Konseyi'ne ortak eylem ve ortak tutum kararları alabilme yetkisi verilmiş ve üye Devletler arasında sistematik bir işbirliği benimsenmiştir²². Bu kapsamında ayrıca, ODGP'nin yürütülmesi için bir Yüksek Temsilcilik oluşturulmuş ve Petersberg Görevleri'nin ODGP kapsamında değerlendirilmesi ile de Birliğin geliştirmek istediği yeni güvenlik kimliğine katkıda bulunulmuştur²³.

Ancak, 1990'lı yılların ortalarından itibaren Balkanlar'da yaşanan karışıklıklar, AB'nin güvenlik ve savunma alanlarındaki açılımlarının işlevselliğinin yeniden değerlendirmesine neden olmuştur. Zira, eski Yugoslavya'nın parçalanma sürecindeki Bosna-Hersek ve Kosova Krizleri neticesinde, AB üyesi Devletler arasında daha etkin bir ODGP

²¹ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Deklarasyonun 7 ve 8. Md.'leri. **The NATO Berlin Summit Declaration**, <http://www.nato.int/docu/pr/1996/p96-063e.htm>.

²² ABKA'na değişiklikler getiren Amsterdam Andlaşması hakkında daha ayrıntılı bilgi için bkz.; Özdal, "AGSP'nin Türkiye...", op. cit., s. 130-145; Kamuran Reçber, "AB Kurucu Anlaşması Düzenlemeleri İtibarıyla AB Üyesi Devletler Arasında Ortak Dış Politika, Güvenlik ve Savunma Konularında Uzlaşma Var mı?", **Amme İdaresi Dergisi**, Cilt 35, Sayı 3, Eylül 2002, s. 116 ve dipnot no 12.

²³ Şeyhmus Demir, "Bir Askeri Güç Olarak Avrupa Birliği; İmkânlar ve Sorunlar (Avrupa Güvenlik ve Savunma Konsepti Açısından Bir Parametre: Avrupa Ordusu)", **E-Akademi**, Ocak 2007, Sayı 71, <http://www.e-akademi.org/makaleler/sdemir-1.htm>.

oluşturulması doğrultusunda bir siyasi irade ortaya çıkmıştır²⁴. Oluşan bu siyasi irade kapsamında 4 Aralık 1998 tarihinde yapılan *St. Malo Zirvesi'nde*²⁵, dönemin İngiliz²⁶ ve Fransız Hükümetleri, AB'nin, ODGP kapsamında bir güvenlik aktörü olarak imkân ve yeteneklerinin arttırılması ve Birliğin savunma yapısının geliştirilmesi konularında mutabık olduklarını açıklamışlardır²⁷ 23-24 Nisan 1999 tarihleri arasında Washington'da yapılan NATO Zirvesi'nde²⁸. ise hem NATO'nun "*yeni stratejik konsepti*" onaylanmış hem de St. Malo Zirvesi'nin ardından başlayan bir Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası (AGSP) oluşturulmasına yönelik yakınlaşmaya, AGSK'nin NATO bünyesinde geliştirilmesi şartına bağlı olarak ABD tarafından destek verilmiştir ABD'nin bu tutumu Zirve sonunda yayımlanan bildirmede de yer alırken, AGSP'nin oluşturulmasının Avrupa-Atlantik ilişkilerinin istikrarı açısından önemli olduğu belirtilmiş ve Avrupalı müttefik Devletlerin, bir kriz çıkmadan önce bir takım önlemleri ["soft power"- yumuşak güç- olarak, 'önalıcı angajman' (*pre-emptive engagement*)]'lar

²⁴ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz.; Barış Özdal, "Yugoslavya'nın Dağılma Süreci Çerçevesinde Avrupa Birliği'nin Balkanlar Politikası", Rasim Özgür Dönmez, Gökhan Telatar (ed.), **Küreselleşen Dünyada Avrupa Birliği: Entegrasyon, Kimlik ve Güvenlik**, Ankara: Siyasal Kitabevi Yayınları (Basım Aşamasında).

²⁵ "Die Europäische Sicherheits- und Verteidigungspolitik- Antworten auf häufig gestellte Fragen", http://www.auswaertiges-amt.de/www/de/Eu_politik/gasp/faq_html. Tam metin için bkz.; **France-UK summit, Joint declaration on European defence, (Saint-Malo, 4 Aralık 1998)**, <http://www.bits.de/CESD-PA/8e-f.html>.

²⁶ İngiltere, St. Malo Zirvesi'nden önce ilk olarak, Ekim 1998 tarihinde Pörtschach'da düzenlenen gayri resmi AB Konseyi Zirvesi'nde, ortak bir Avrupa savunma politikasının oluşturulması hususunda farklı bir tutum izleyeceğinin sinyallerini vermiştir. Zira, bu Zirvede konuşan dönemin İngiltere Başbakanı, belirli koşulların oluşturulması halinde, NATO ile uyumlu, hükümetlerarası bir yapıda çalışacak, askeri açıdan etkili sui generis bir Avrupa savunma politikasının kabul edilebilir olduğunu açıklamıştır. Bu konuda daha ayrıntılı bilgi için bkz.; Cebeci, loc. cit.; Cengiz Okman, "AGSK ve NATO Üzerine Radikal Dönüşümün İkilemi", **Karizma**, Sayı 6, Nisan-Mayıs-Haziran 2001, s. 123-124; Köri N. Shake, "Avrupa Birliği'nin Savunma Girişimleri NATO İçin Bir Tehlike Yarattır mı?", <http://www.foreignpolicy.org.tr/trmakale/190102.html>.

²⁷ St. Malo Zirve Sonuç bildirgesi 1. Md. İşbu Bildirge'nin 2. Md.'sinde ise 1. Md.'deki amaca yönelik olarak, güvenilir askeri güçlerle, bu güçleri kullanmaya karar verecek unsurlarla ve bunu yapmak için gerekli hazırlık derecesi ile desteklenmiş AB'nin, uluslararası krizlere/sorunlara karşılık verebilmek üzere özerk hareket etme yeteneğine sahip olması gerektiği vurgulanmış ve Avrupa'nın dünyadaki olaylarda sesini duyurabilmesi için AB üyesi Devletler arasındaki dayanışmayı güçlendirmek üzere, NATO içindeki yükümlülüklerle uygun hareket edilerek, üye Devletlerin ortak savunmasının temeli olan modernleşmiş bir Atlantik İttifakının önemine katkı sağlamasının gerekliliği belirtilmiştir.

²⁸ **Washington Summit Communiqué**, Pres Release NAC-S(99)64, <http://www.nato.int/docu/pr/1999/p99-064e.htm>.

kapsamında] alabilmesinin önemli olduğu vurgulanmıştır^{29 30}.

NATO Washington Zirvesini takip eden süreçte, AB üyesi diğer Devletler arasında da St. Malo kararları siyasal destek kazanırken, 1999 yılı içinde Köln'de³¹ ve Helsinki'de yapılan AB Zirveleri'nde üzerinde ağırlıklı olarak durulan konulardan biri, ODGP'nin güvenlik ve savunma boyutu olmuştur³². Özellikle, 10-11 Aralık 1999 tarihlerinde yapılan AB Helsinki Zirvesi'ne, AB üyesi Devletler arasında "kriz yönetimi"nin yapısına ilişkin tartışmalar damgasını vururken, yayımlanan Zirve Sonuç Bildirgesi'nde³³, bir müdahale biriminin kurulması, ancak bu oluşumun askeri değil, daha çok sivil bir birim (*soft power*) şeklinde yapılması karara bağlanmıştır. Bu kararlar çerçevesinde, danışma görevini üstlenecek kurumlar olan, "Siyasi ve Güvenlik Komitesi" ile AB bünyesinde askeri eylemlerin gerçekleştirilmesinden sorumlu olacak geçici (*sürelî*) bir "Askeri Komite" oluşturulmuştur. Ayrıca, AB öncülüğünde AGSP kapsamında yapılacak olan operasyonlarda kullanılmak üzere, 2003 yılına kadar üye Devletlerin katkısıyla, 60.000 askerden oluşan 2 ay içinde

²⁹ Washington Summit Communiqué 9. md. Dönemin ABD Dışişleri Bakanı Madeleine Albright'ın 3 D Kuralı (no decoupling, no duplication, no discrimination) ile özdeşleşen Amerikan politikaları hakkında daha ayrıntılı bilgi için bkz.; Cebeci, loc. cit.; Rıza Arslan, "Avrupa Birliği Savunma Politikası: Dünya Sahnesine Geri Dönüş mü?", *Gazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, Cilt 7, Sayı 1, 2005; Seda Serdar, "Yıldız Savaşlarının Oğlu' ve AGSK: ABD'nin Bitmeyen, Avrupa'nın Başlayamayan Oyunu", *Stratejik Analiz*, Cilt 2, Sayı 14, Haziran 2001, s. 45-48; Çınar Özen, "Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikasının Temel Özellikleri", *ATAUM Bülteni*, Yıl 1, Sayı: 1, Kış 2000-2001, s. 2; Çayhan, op. cit., s. 48; Peter Schmidt, "Zum Verhältnis von GASP, NATO und WEU – Perspektiven der weiteren Entwicklung", *Österreichische Zeitschrift für Politikwissenschaft*, 1999/3, s. 403-405.

³⁰ Zirvede ayrıca Türkiye'nin önemle üzerinde durduğu, AB'nin NATO imkan ve kabiliyetlerini kullanması konusu da görüşülmüş ve İttifaka üye Devletlerin, AB'nin NATO askeri imkanlarına erişimini her operasyon için ayrı olarak (*case-by-case basis*) değerlendirmesi kararlaştırılmıştır. Çalışmanın ilerleyen kısımlarında vurgulanacağı üzere Türkiye, NATO nezdinde alınan bu kararın uygulanmasını, özellikle Marsilya Deklarasyonu ile BAB'nin (5 ve 9. Md.'leri hariç) işlevsiz hale getirilmesi ile gelişen süreç içinde talep etmiş ve karardan geri dönülmesine Ankara Mutabakatı'nın kabulüne kadar karşı çıkmıştır.

³¹ Genel olarak belirtirsek, 3-4 Haziran 1999 tarihlerinde yapılan Köln Zirvesi'nde AB üyesi Devletler, St. Malo'da alınan kararlara verdikleri desteği tekrarlamışlar ve ODGP kapsamında bir güvenlik ve savunma politikasının oluşturulması için yapılan çalışmaları hızlandırmışlardır. Bu bağlamda, Zirve'de alınan kararlar doğrultusunda, BAB'nin de 2000 yılına kadar AB ile bütünleşmesi öngörülmüş ve böylelikle, savunma kimliği AB bünyesine taşınmıştır. Bu konuda daha ayrıntılı bilgi için bkz.; "Die Europäische Sicherheits-...", loc. cit.; Schmidt, op. cit., s. 405-406.

³² Schmidt, op. cit., s. 405; Çayhan, op. cit., s. 49; Burak Özdemir, *Avrupa'nın Güvenlik ve Savunma Yapısı ve Türkiye*, İstanbul: İKV Yayınları, No. 171, Ekim 2002, s. 17.

³³ Helsinki Zirvesi Sonuç Bildirgesi'nin tam metni için bkz., *European Council, Presidency Conclusions, Helsinki*, <http://presidency.finland.fi/doc/liite/conen.rtf>.

konuşlandırılabilir *Acil Müdahale Gücü'nün* kurulmasına da karar verilmiştir. Sonuç Bildirgesi'nde ayrıca, Petersberg Görevleri'ni yerine getirmek için hazırlanması planlanan bu kuvvetin, "*Avrupa Ordusu*" olarak algılanmaması gerektiğine işaret edilirken, AB üyesi Devletlerin kolektif savunmasında NATO'nun hâlâ temel bir örgüt olmaya devam edeceği de önemle vurgulanmıştır³⁴. 2000 yılında gerçekleşen Feira Zirvesi'nde ise üye Devletlerin kriz yönetiminde kullanılabilecek 5.000 kişilik bir polis gücünü oluşturmaları öngörülmüştür.

1.3. Nice Zirvesi Sonrası Dönem: 7-11 Aralık 2000 tarihleri arasında yapılan Nice Zirvesi'nde AGSP'nin, ODGP'nin bir uzantısı olduğu resmen deklare edilirken, bu bağlamda (*ABKA'nda öngörüldüğü gibi*) güçlendirilmiş işbirliği prensibinin işletilebilmesi için, işbirliği yapmak isteyen üye Devletlerin, kendi aralarında anlaşmaya vardıldıktan sonra, diğer Devletlerin katılımını beklemeksizin, karar aldıkları konularda işbirliğine gitme yetkisine sahip oldukları vurgulanmıştır. Ancak, Amsterdam Andlaşması'nda olduğu gibi, Nice Zirvesi'nde alınan kararlar itibarıyla da "*savunma*" konuları, güçlendirilmiş işbirliği prensibi dışında bırakılmıştır. Nice Zirvesi'nde ayrıca, AGSP çerçevesinde oluşturulan "*Acil Müdahale Gücü*" içinde faaliyet göstermek üzere, AB Bakanlar Konseyi bünyesinde sürekli olarak çalışmalarda bulunacak, "*Siyasi ve Güvenlik Komitesi*", "*Askeri Komite*", "*Askeri Kurmayı*" isimli üç yeni birim oluşturulmuş ve BAB'nin operasyonel faaliyetlerinin büyük bir bölümünün, AB tarafından devralındığı da açıklanmıştır³⁵.

Bu bağlamda, AGSP'nin oluşturulmasına ilişkin bu

³⁴ Helsinki Zirvesi Sonuç Bildirgesi haricinde, 15 Aralık 1999 tarihinde düzenlenen NATO Dışişleri Bakanları Konsey Toplantısı'nda da AGSP'nin geliştirilmesi çalışmalarında Washington Zirvesi'nde alınan kararların temel oluşturduğu, bu bağlamda AGSP'nin geliştirilmesinin NATO'nun öncelikli rolünü etkilememesi gerektiği ve bu gelişmelerin AB üyesi olmayan Avrupalı müttefiklerin tam katılımı olmadan gerçekleşmeyeceği vurgulanmıştır. Bu konuda daha ayrıntılı bilgi için bkz.; Hasret Çomak, "*Türkiye, NATO, AGSK ve AOGSP*", <http://stradigma.com/turkce/subat2003/makale6.html>; Hasret Çomak, *Avrupa'da Yeni Güvenlik Anlayışları ve Türkiye: Soğuk Savaş Sonrası Avrupa'da Güvenlik Yapılanması Sorunları*, İstanbul: Tasam Yayınları, Ekim 2005, s. 49; Serdar, loc. cit.; Yenigün, op. cit., s. 380-381.

³⁵ Nice Zirvesi Ek VI için bkz. **European Council, Presidency Conclusions, Nice**, http://europa.eu/european_council/conclusions/index_en.htm. Bu kapsamda, BAB'nin, bazı kurumlarının (BAB Güvenlik Araştırmaları Enstitüsü, Uydu Merkezi gibi) AB'ne entegre edilmesi ve askeri aktivitelerinin minimum düzeye indirilmesi konularında ilk olarak, 13 Kasım 2000 tarihinde yapılan BAB Bakanlar Konseyi'nin Marsilya Zirvesi'nde karar tesis edildiğinin vurgulanması gerekmektedir. Nice Zirvesi'nin tüm yönleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.; Özdal, "*AGSP'nin Türkiye...*", op. cit., s. 145-167; Ayşe Füsün Arsava, "*Nice Antlaşmasının Getirdikleri*", *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, Cilt 1, Sayı: 2, Bahar 2002, s. 1-30.

deklarasyonun da içinde yer aldığı, ABKA'na bazı yeni değişiklikler ve eklemeler getiren Nice Andlaşması'nın, AB üyesi Devletlerin Devlet ve Hükümet Başkanları tarafından 26 Şubat 2001 tarihinde imzalanmasının ardından, üye Devletlerin iç hukuklarınca belirtilen yöntemlerle onaylanması sonucunda 1 Şubat 2003 tarihinde yürürlüğe girmesi, AB üyesi Devletler arasında ODGP'nin ve AGSP'nin kurumsallaşması açısından büyük bir önem taşımıştır³⁶. Zira, yukarıda belirttiğimiz üzere Nice Andlaşması çerçevesinde, BAB'nin AB içindeki rolüyle ilgili hükümler ABKA'ndan çıkarılmış, ODGP ile ilgili özel temsilcilerin seçiminde ve anlaşmaların onaylanmasında çoğunluk sistemi kabul edilmiş, ODGP alanında daha fazla işbirliği başlatılmasının herhangi bir üye Devlet tarafından durdurulması hakkı saklı tutulmuştur.

Bu süreç içerisinde, NATO üyesi Devletlerin kazanılmış statülerine zarar gelmeden, AB üyesi Devletler arasında bir ODGP ve dolayısıyla AGSP'nin oluşumunu başından beri desteklediğini açıkça ortaya koyan ABD ise özellikle 11 Eylül 2001 tarihinde yaşadığı terör saldırısının küresel güvenlik politikalarında yaptığı değişiklik sonucunda, AGSP'nin bir an önce hayata geçirilmesini kendi güvenlik stratejileri açısından daha fazla önemsemeye başlamıştır³⁷. ABD, bu kapsamda ilk olarak AB'nin, NATO'nun askeri imkân ve kabiliyetlerinden yararlanma talebini, AB karar mekanizmasında yer almadığı için veto eden Türkiye'yi iknaya çalışmıştır. Bu çerçevede, ABD ve İngiltere ile Türkiye'nin yürütmüş olduğu müzakereler sonrasında, 21 Kasım 2001 tarihinde Ankara Mutabakatı³⁸ adı verilen uzlaşmaya varılmıştır. Yunanistan'ın isteği üzerine Ankara Mutabakatı'na Laeken ve Sevilla Zirveleri'nde yer verilmemiş olmakla birlikte, 24-25 Ekim 2002 tarihlerinde Brüksel'de yapılan Avrupa Konseyi toplantısında, AB üyesi olmayan Avrupalı müttefiklerin AGSP'na katılımları konusunda ilerleme sağlanmış olup, 12-13 Aralık 2003 tarihlerinde gerçekleşen Kopenhag Zirvesi'nde Türkiye'nin

³⁶ Özdal, "AGSP'nin Türkiye...", op. cit., s. 146-147.

³⁷ Paralel mahiyetteki yorum ve görüşler için bkz.; Gülnur Aybet, "Atlantik Ötesi Güvenlik Toplumu ve Türkiye", *Foreign Policy*, Ocak-Şubat 2005, s. 27-29; Çomak, loc. cit., Yıldız, loc. cit.

³⁸ Genel ve soyut olarak belirtirsek Ankara Mutabakatı'nda, AGSP'nin kriz halinde bir NATO üyesine karşı kullanılamayacağı öngörülmüş ve Ege sorunu gibi NATO müttefikleri arasındaki sorunlara ve Kıbrıs sorunu gibi BM gözetimindeki konulara AB'nin taraf olmaması konusunda anlaşmaya varılmıştır. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz.; Özdal, "AGSP'nin Türkiye...", op. cit., s. 206-208.

AGSP'nin gelişimi konusundaki kaygıları dikkate alınmıştır³⁹. Ayrıca, NATO ile Barış için Ortaklık Anlaşması (BİO) imzalamamış olan Kıbrıs Rum Kesimi'nin NATO imkânları kullanılarak yürütülecek operasyonlara katılmaması ve NATO'nun gizli evraklarına Kıbrıs Rum Kesimi'nin ve Malta'nın erişimine izin verilmemesine karar verilmiştir. Böylece, Türkiye'nin OGSP'nin Kıbrıs'ta kullanılacak olmasına ilişkin kaygıları da giderilmiştir.

Bu krizin, genel ve soyut olarak belirttiğimiz şekilde aşılmasını takiben, NATO-AB arasındaki işbirliğinin işler hale gelmesi ile AB, 1 Nisan 2003 tarihinde NATO'nun Makedonya'da yürüttüğü "*Allied Harmony*" isimli barış koruma operasyonunun sorumluluğunu, "*Concordia*" adıyla oluşturulan 320 kişilik bir güçle üstlenmiş ve OGSP bünyesinde ilk askeri operasyonu gerçekleştirmiştir. AB'nin Makedonya'daki bu tecrübesi, 2004'te Bosna-Hersek'teki SFOR barış gücünü NATO'dan 7.000 kişilik bir güçle devralmasını da sağlamış ve EUFOR faaliyete geçmiştir. Ayrıca, AB, 1.300 kişilik bir güçle Kongo'da seçimler sırasında barış koruma görevini BM gözetimi altında üstlenmiştir. Bu görevler AB'nin ikinci sütunda askeri bir görünürlük edindiğinin ve Petersberg Görevleri ile sınırlı bile olsa, bir askeri müdahale gücü oluşturduğunun göstergesi olmuştur⁴⁰.

11 Eylül sonrası süreçte AB içerisindeki bazı diğer alanlarda da önemli adımlar atılmaya başlanmıştır. AB, Kasım 2001'de, gelecekteki güvenlik riskleri ile başa çıkmak amacı ile bir "Avrupa İmkân Aksiyon Planı -*European Capability Action Plan*-"nı kabul etmiş, Aralık 2002'de ise "*Acil Müdahale Güçleri*" kurma niyetini belirtmiştir. 17 Mart 2003 tarihinde ise NATO-AB arasında müşterek çalışma esaslarını belirleyen "*Berlin-Plus*"⁴¹ paketi kabul edilmiş ve AB'nin, NATO planlama

³⁹ Baç, op. cit., s. 14.; "Ortak Dışişleri ve Güvenlik",

<http://www.deltur.cec.eu.int/default.asp?lang=0&pId=3&fld=10&prnId=13&hnd=1&ord=12&docId=323&fop=0>.

⁴⁰ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz.; Baç, loc. cit.; Yılmaz Aklar, "NATO, Riga Zirvesi: 'Ne NATO'yla, Ne De NATO'suz", *Stratejik Analiz*, Ocak 2007, s. 61.

⁴¹ *Berlin-Plus* düzenlemeleri, 1999 NATO Washington Zirvesi, AB Nice Zirvesi ve 16 Aralık 2002 tarihinde açıklanan AB-NATO ortak bildirgesinde yer alan hususlar üzerine inşa edilmiş olup şu dört unsurdan oluşmaktadır: "AB'nin NATO'nun operasyonel planlamasını kullanabilmesinin garanti edilmesi; AB'nin NATO yetenekleri ve ortak varlıklarını kullanabilmesi; AB başkanlığındaki operasyonlar için NATO Avrupa komutanlığı seçeneğinin bulunması (NATO'nun Avrupa Müttefik Kuvvetler Komutanı (SACEUR) Vekili'nin Avrupa'daki rolünün geliştirilmesi dahil); ve NATO savunma planlama sisteminin gerektiğinde AB operasyonları emrine kuvvet verilecek şekilde

usullerine girişi, komuta ilişkileri ve İttifak'ın imkân ve kabiliyetlerini kullanması hususlarında uzlaşmaya varılmıştır. Mayıs 2003'te ise iki kurum arasındaki ilişkileri güçlendirme amacı taşıyan "NATO-AB İmkân Grupları" kurulmuştur⁴².

12 Aralık 2003 tarihinde ise AB üyesi Devletlerin Devlet ve Hükümet Başkanları, Roma'da, OGSP Yüksek Temsilcisi Javier Solana tarafından hazırlanan "Avrupa Güvenlik Stratejisi" olarak tanımlanan bağlayıcı bir askeri stratejiyi kabul etmişlerdir. AB'nin kabul ettiği ilk güvenlik stratejisi olan bu belgede, Birliğe yönelik yeni küresel tehditler ve stratejik hedef şu şekilde saptanmıştır⁴³:

* Terörizme karşı mücadele;

* Kitle imha silahlarının yaygınlaştırılmasına karşı mücadele ve

* Örgütlü suçlara karşı mücadelenin bir aracı olarak "başarısız devletlere" yardım.

AB'nin güvenliği için somut adımların da belirtildiği bu strateji belgesinde, "25 Devletten meydana gelen ve savunma için 160 milyar avrodan fazla para harcayan bir Birlik olarak, aynı anda birkaç operasyonu birlikte yürütebiliyor durumda olmalıyız" ifadesine yer verildikten sonra; "Soğuk Savaşın bitimine kadar geçerli olan alışageldiğimiz savunma konseptimiz, bir istila tehlikesinden yola çıkıyordu. Karşı karşıya olduğumuz yeni tehditlerde ise, ilk savunma hattı çoğu kez yurtdışında olacaktır. Yeni tehditler daha dinamik bir özelliğe sahiptirler" vurgusu yapılmaktadır⁴⁴.

Bu aktarımlardan da anlaşıldığı üzere, Avrupa Güvenlik Stratejisi'nin kabulü ile AB, 'önalıcı angajman' (pre-emptive engagement) kavramı yerine, 'önleyici angajman' (pre-ventive engagement) kavramını uygulamaya geçirmiş olup⁴⁵, AB Askeri yetenekleri geliştirme içinde Mayıs 2004'te özellikle Acil Müdahale Gücü'ne odaklanan Temel Hedef

uyarlanması". EU-NATO: The Framework for Permanent Relations and Berlin Plus, <http://ue.eu.int/uedocs/>.

⁴² Aklar, op. cit.; s. 63; Baç, loc. cit.

⁴³ AGS'nin Almanca metni için bkz. Europäische Sicherheitsstrategie -Ein Sicherer Europa in Einer Besseren Welt, <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/031208ESSIIDE.pdf>.

⁴⁴ Ibid. s. 11 ve s. 7.

⁴⁵ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz.; Tobias Pflüger, "Abstimmung über die Europäische Sicherheitsstrategie", <http://tobiaspflueger.twoday.net/stories/742776/>; Tobias Pflüger, "Militarization by treaty or why Europe's constitutional treaty is endangering peace", <http://tobiaspflueger.twoday.net/STORIES/588138/>; Andrea Ellner, "The European Security Strategy: Multilateral Security with Teeth", *Defense and Security Analysis*, Vol. 21, No.3, September 2005; Jörg Faust, Dirk Messner, "Europe's New Security Strategy: Challenges for Development Policy", *The European Journal of Development Research*, Vol.17, No.3, September 2005.

2010 (*Head Line Goal 2010*) isimli yeni bir planı onaylamıştır. Bu Plan, 2010 yılına kadar AB'nin küresel çaptaki askeri müdahaleleri için silahlı gücün inşa edilmesini öngörmekte olup, bu görevi yerine getirecek birliklerin iki ayaklı olarak, Avrupa müdahale birlikleri ile bu birliklere bağlı 60.000 kişilik güç ve Avrupa Muharebe Grupları (*European Battle Groups*) adlı küçük savaş birliklerinden oluşturulmuştur⁴⁶.

Acil Müdahale Gücü'nü yeni oluşumlar ile destekleme çalışmalarını hızlandırmak için AB Dışişleri Bakanları, Mayıs 2006'da Brüksel'de yapılan Genel İşler Konseyi'nde, OGSP kapsamında 2010 yılına kadar tamamlanması öngörülen askeri yetenekleri de belirlemişlerdir. Fransa, İngiltere, İtalya ve İspanya'nın birer birlik oluşturacakları Muharebe Grupları'nın, Acil Müdahale Gücü'nden farklı olarak 15 gün içerisinde harekete geçebilmesi ve operasyon kararı verildikten en fazla 10 gün içinde konuşlanabilmesi amaçlanmıştır. 6 aylık bir rotasyon sistemi ile çalışacak bu Muharebe Grupları'nın en az ikisinin rotasyon sayesinde anında konuşlandırılabilir olması, AB'nin kriz anında çabuk cevap verebilme yeteneğini artırması planlanmaktadır⁴⁷.

AB'nin askeri alanda attığı adımları değerlendirirken özellikle akılda tutulması gereken bir diğer husus da, Birliğin klasik anlamda tanımlanan bir "sert güç" olma amacında olmadığıdır. Zira, özellikle "yumuşak güç" nitelikleri AB'nin uluslararası bir aktör olarak oynadığı esas rollerden biridir fakat, AB'nin bir "yumuşak güç" olarak uluslararası sistemde yer alması ancak bir jandarma ve polis gücü oluşturulması ile daha etkin hale gelebilir. Bu amaç doğrultusunda da Hollanda ve Fransa'nın girişimleri ile 2004 yılında Fransa, İspanya, İtalya, Portekiz ve Hollanda'nın katkıları ile 800 kişilik bir jandarma gücü kurulmuştur. 23 Ocak 2006 tarihinde ise Avrupa Jandarma Gücü (EUROGENDFOR) karargâhı İtalya'da Vicenza'da açılmıştır. 2006'da kurulan bu ilk jandarma gücü, kriz bölgesinde yapılacak bir askeri operasyon sonrası

⁴⁶ Demir, loc. cit.; Daniel Möckli, "Die EU und die Transformation Europäischer Sicherheit", *CSS Analyses in Security Policy*, Vol 10, März 2007, s. 3. 22 Kasım 2004 tarihinde AB üyesi Devletlerin Savunma Bakanları, AB tarafından yürütülen operasyonlar için Avrupa Muharebe Grupları'nı kurmaya karar vermişlerdir. Acil Müdahale Gücü'nü daha etkin hale getirme amaçlı bir adım olan bu karar, AB'nin operasyon yapma kabiliyetini artırmak için alınmıştır. 1500 kişilik askeri taburlardan oluşan Avrupa Muharebe Grupları'nın sayısının, AB'nin yeni güvenlik yapılanması ve askeri yeteneklerinin geliştirilmesi için hedef yıl olarak seçilen 2010'a kadar, 13'e ulaşması öngörülmektedir. Baç, loc. cit.

⁴⁷ Ibid., s. 15.

istikrarın sağlanması için konuşulabilecek kapasitededir. Ancak, Avrupa Jandarma Gücü, NATO'ya bir rakip olarak değil, AB'nin uluslararası etkisini artırmak için kurulmuştur. Sonuç olarak, "günümüzde AB'nin askeri alanda oynadığı üç ana rol vardır. Bunlar 2003'te operasyonel hale gelen Acil Müdahale Gücü, Avrupa Muharebe Grupları ve Avrupa Jandarma Gücü'dür⁴⁸.

2. Lizbon Zirvesi ve Reform Andlaşması⁴⁹

1 Mayıs 2004 tarihinde Estonya, Litvanya, Letonya, Macaristan, Çek Cumhuriyeti, Slovakya, Polonya, Güney Kıbrıs Rum Kesimi, Malta ve Slovenya'nın tam üye olarak Birliğe kabul etmesini takiben, genişleyen⁵⁰ ve coğrafi olarak Avrupa kıtasının büyük bir bölümünü kapsayan AB'nin uluslararası ilişkiler sisteminde nasıl bir rol oynaması gerektiği tartışmaları da yeniden başlamıştır. Bu kapsamda akademik ve politik çevrelerdeki tartışmalarda, AB'nin kendi içinde nasıl bir derinleşme politikası izlemesi gerektiğinin yanı sıra Birliğin uluslararası güvenlik ve savunma alanlarında nasıl ortak bir politika oluşturması gerektiği de gündeme gelmiştir.

Bu tartışmalarda, AB'nin dinamik yapısındaki değişim ihtiyacı bir AB Anayasası'nın oluşturulması konusundaki çalışmalarla daha da somut hale gelmiş ve 2001 yılı Aralık ayında yapılan Laeken Zirvesi ile başlayan süreç sonunda, 17-18 Haziran 2004 tarihinde Devlet ve Hükümet Başkanları düzeyinde Nice'te toplanan AB Konseyi tarafından AB Anayasası benimsenmiştir. AB Anayasası, 29 Kasım 2004 tarihinde Roma'da düzenlenen bir tören ile üye Devletlerin Devlet ve Hükümet Başkanları tarafından imzalanmış ve akabinde üye Devletlerin iç hukuklarının öngördüğü prosedüre göre onaylama işlemine tâbi tutulmuştur. Ancak, 29 Mayıs 2005 tarihinde Fransa'da ve 1 Haziran 2006 tarihinde Hollanda'da yapılan referandumlarda sonuçların olumsuz çıkması üzerine AB Anayasası yürürlüğe girememiştir⁵¹.

⁴⁸ Ibid.

⁴⁹ Dipnot 2'de belirttiğimiz üzere Reform Andlaşması'nın analizinde esas olarak işbu Andlaşma'nın Almanca versiyonu kullanılmıştır.

⁵⁰ Genişlemenin son aşamasında 1 Ocak 2007 tarihinde Bulgaristan ve Romanya'da Birliğe tam üye olmuşlardır.

⁵¹ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz.; Kamuran Reçber, "Avrupa Birliği'nde Değişim İhtiyacı: Avrupa Toplulukları Ortadan Kaldırılıyor (Hukuksal Bir Analiz)", **Global Strateji**; Yıl 3, Sayı 12, Kış 2008, s. 83-84; Ercüment Tezcan, "Anayasa'dan Lizbon Antlaşması'na: Avrupa Birliği'nde Temel Metin Tartışmaları", **Küreselleşme, Demokratikleşme ve Türkiye Uluslararası Sempozyum Bildiri Kitabı**, 27-30 Mart 2008 Antalya : Akdeniz Üniversitesi İİBF- Akdeniz Üniversitesi Yayın No. 12, 2008, s. 74-76.

AB Anayasası'nın reddedildiği süreç içerisinde ise, yukarıda genel olarak belirttiğimiz üzere ODGP ve AGSP'na bir etkinlik kazandırmanın yanı sıra, Birliğin sınır ötesi ilişkileri, göç ve mülteci sorunları gibi konularda güvenlik, savunma, sosyal ve ekonomik perspektif ışığında daha yoğun tartışılmaya başlanmıştır⁵². Bu bağlamda AB Konseyi, AB Anayasası'nın yürürlüğe girememesine çözüm üretmek için 21-22 Haziran 2007 tarihlerinde Brüksel'de yapılan Zirve'nin Sonuç Bildirgesi ile AB'nin üzerine kurulu olduğu Andlaşmaları revize edecek bir Hükümetlerarası Konferans (HAK)'ın toplanması kararını almıştır.

HAK'ın Birlik Anayasası'nın yerini alacak Reform Anlaşması üzerinde çalışmalarını tamamlamasını takiben, Polonya, İtalya ve Bulgaristan'ın itirazlarının⁵³ giderilmesi neticesinde, Reform Andlaşması 13 Aralık 2007 tarihinde üye Devletlerin Devlet ve Hükümet Başkanları tarafından imzalanmıştır. 17 Aralık 2007 tarihli AB Resmi Gazetesi'nde yayımlanmış olan Andlaşmanın, planlanan tarih olan 1 Ocak 2009'da yürürlüğe girebilmesi için, üye Devletlerin iç hukuklarının öngördüğü prosedüre göre onaylama işlemine tâbi tutulma sürecine ise başlanmıştır⁵⁴.

2.1. Genel Hatlarıyla Reform Andlaşması'nın Değerlendirilmesi

AB üyesi Devletlerin iç hukuklarının öngördüğü prosedüre göre onay işlemine tâbi tutularak yürürlüğe girecek olan Reform Andlaşması hakkında belirtilmesi gereken ilk ve en önemli husus, AB Anayasası'nın

⁵² Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz.; Barış Özdal, "Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Üyelik Süreci Bağlamında Avrupa Birliği'nin Göç Politikası ve İstihdam Stratejisi", *İş Güç Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, Cilt 10, Sayı 3, Yıl. 2008 (internet erişim adresi: <http://www.isguc.org>). Paralel mahiyetteki yorumlar için bkz.; Ercüment Tezcan, "Avrupa Birliği'nde Reform Antlaşmasıyla İlgili Tartışmalar", *Uluslararası Hukuk ve Politika*, Cilt 3, Sayı 12, Yıl 2007, s. 166-167.

⁵³ Polonya, küçük gruplara sahip Devletlere AB kararlarını erteletme hakkı veren "İyonya Paragrafı"nın metne konulmasını kabul ettirmiştir. 2009'dan itibaren Avrupa Parlamentosu (AP)'nda kendisine ayrılan sandalye sayısının azaltılmasına karşı çıkan İtalya ise fazladan bir sandalye kazanmış ve böylece üye sayısı İngiltere ile eşitlenmiştir. Bulgaristan ise, AB'nin ortak para birimi "euro"yu Kiril alfabesine uygun olarak "evro" diye adlandırma hakkını kazanmıştır. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz.; Tezcan, "Anayasa'dan Lizbon...", op. cit., s. 75; "Reform Anlaşması Uzlaşmalarla Sağlandı", *Radikal Gazetesi*, 20.10.2007.

⁵⁴ Reform Andlaşması, AP Genel Kurulu tarafından 20 Şubat 2008 tarihinde onaylanmış ve 125 ret ve 29 çekimser oya karşılık 525 oyla kabul edilmiştir. Makalenin kaleme alındığı 17 Haziran 2008 tarihine kadar 18 Devlet tarafından iç hukuklarında benimsenen yöntemlerle onaylanmıştır. [Andlaşma'nın üye Devletlerdeki onay sürecine ilişkin tablo için bkz. "İKV Tarafından Hazırlanan Reform Antlaşması'na İlişkin Bilgi Notu", http://www.ikv.org.trimagesuploadfileLT_BilgiNotu_IKV.pdf] 14 Haziran 2008 tarihinde İrlanda'da AB Reform Andlaşması'nın onay süreci için yapılan referandumda ise Andlaşma % 46.6 kabul oyuna karşılık % 53.4 oyla reddedilmiştir.

değiştirilmiş hali olduğudur. Zira, Fransa ve Hollanda tarafından reddedilen Anayasa'nın federal yapıyı çağrıştıran hemen hemen tüm öğeleri (anayasa kelimesi başta olmak üzere federalizmi çağrıştıran marş ve bayrak gibi unsurlar) bu Andlaşmada yer almamıştır⁵⁵. Özellikle, Reform Andlaşması'nda yapılan 250 değişikliğin sadece 10'unun, reddedilen AB Anayasası'ndan farklı olduğu göz önüne alındığında iki metnin oldukça benzer olduğu anlaşılmaktadır⁵⁶.

Bu önemli hususu belirttikten sonra genel ve soyut olarak ana hatlarıyla Reform Andlaşması ile getirilen önemli değişiklikleri aşağıdaki biçimde tespit etmek mümkündür:

I- Reform Andlaşması Md. 1. ile AB'nin üzerine kurulu olduğu tüm Kurucu Andlaşmalardan Topluluk terimi kaldırılmakta ve yerine Birlik terimi ikame edilmektedir. Diğer bir ifade ile Reform Andlaşması, AB Kurucu Andlaşması ile AT Kurucu Andlaşması'nı değiştirmektedir. AB Kurucu Andlaşması değişikliklere rağmen ismini korumaktadır. Ancak AT Kurucu Andlaşması'nın ismi "*Birliği'nin İşleyişine İlişkin Andlaşma*" olmakta ve AB tüzel kişilik kazanmaktadır⁵⁷.

II- Kurumsal yapıdaki değişiklikler: Reform Andlaşması'nın Başlık III. Kurumlar Hakkında Düzenlemeler" başlıklı **Md. 9.** ile düzenlenmiştir⁵⁸:

⁵⁵ Paralel mahiyetteki yorum ve görüşler için bkz; Mehmet Özcan, "Lizbon Antlaşması İle AB Nereye Kadar?", <http://www.usak.org.uk/junction.asp?mod=articles&st=PrintArticleDetail&id=286&lm=58649JLFD0932&ln=TR>; Deniz Altınbaş, "Lizbon Anlaşması İmzalandı: Avrupa'da Demokrasi Sallantıda", <http://www.avsam.org/tr/yazigoster.asp?kat1=2&ID=1896>; "İKV Tarafından Hazırlanan...", op. cit., s. 1; Tezcan, op. cit., s. 168. [Ancak, önemle belirtmek gerekmektedir ki, Belçika, Bulgaristan, Almanya, Yunanistan, İspanya Krallığı, İtalya, Güney Kıbrıs Rum Kesimi, Litvanya, Lüksemburg, Macaristan, Malta, Avusturya, Portekiz, Romanya, Slovenya ve Slovakya, Reform Andlaşması'na ekli "*AB'nin Sembolleri Hakkında Deklarasyon*" (Deklarasyon No 52) ile AB bayrağına, marşına ve sloganına bağlılıklarını belirtmişlerdir.] "İKV Tarafından Hazırlanan...", loc. cit.

⁵⁶ "İKV Tarafından Hazırlanan Lizbon Antlaşması'na İlişkin Bilgi Notu" (İKV tarafından hazırlanan bu bilgi notu, konu hakkında İKV tarafından yayımlanan ilk not olup, ilgili sitede daha sonra üzerinde değişiklik yapılarak yeniden yayımlanmıştır. Ancak, erişim adresi tarafımızdan bulunamamış olup, pdf. belgesinin çıktısı mevcuttur). Paralel mahiyetteki değerlendirmeler için bkz.; Tezcan, "Anayasa'dan Lizbon...", loc. cit.

⁵⁷ Reform Andlaşması ile değiştirilmiş ABKA'nın '**BAŞLIK I Ortak Düzenlemeler 1. Md.**'de hükümselleştirilen bu düzenlemeler hakkında ayrıntılı bilgi ve yorum için bkz.; Reçber, "Avrupa Birliği'nde Değişim..."; op. cit., s. 88-89.

⁵⁸ Reform Andlaşması ile değiştirilmiş ABKA'nın '**BAŞLIK III Kurumlara İlişkin Düzenlemeler 13. Md.**'de hükümselleştirilen bu düzenlemeler hakkında ayrıntılı bilgi ve yorum için bkz.; Bahadır Kaleağası, "AB Karar Sistemi Değişiyor", *Radikal Gazetesi*, 01.12.2007; Ata Atun, "AB'nin Yeni Yol Haritası: Lizbon Anlaşması", *Dünya Gündemi*, 30 Aralık- 6 Ocak 2008, s. 14; "İKV Tarafından

a. AB Konseyi Başkanlığı: (Md. 9 b, c ve e) Altı ayda bir değişen AB Dönem Başkanlığı'nın yerine geçecek bir Konsey Başkanlığı sistemi kurulmuş olup, iki buçuk yıllığına atanacak bir Konsey Başkanı'nın seçimi öngörülmüştür. Altı aylık AB Dönem Başkanlığı Sistemi ise üç ülkeden oluşan on sekiz aylık bir başkanlık takımı oluşturulması ile değiştirilmiştir. Bu takımın içinde, altı ayda bir değişen Başkan, AB Komisyonu Başkanı, Dışişleri Konseyi Başkanı olacak olan Dışişleri ve Güvenlik Yüksek Temsilcisi ve Avro Grubu Başkanı yer almaktadır.

b. Dışişleri ve Güvenlik Politikası Birlik Yüksek Temsilcisi: (Md. 9 e ve Md. 13 a)⁵⁹.

c. AB Bakanlar Konseyi: (Md. 9 c ve Md. 201b, 205(2)) AB Bakanlar Konseyi'nde alınacak olan kararlar için nitelikli çoğunluk getirilmiş olup, 2014'ten itibaren üye Devlet sayısının en az % 55'i ve en az on beş Devleti kapsayan ve Birlik nüfusunun en az % 65'inin temsili öngörülmüştür. Ancak, 2017 yılına kadar üye Devletler şu anda geçerli olan sisteme göre oylama yapılmasını talep edebileceklerdir.

d. AB Komisyonu: (Md. 9 d) 2014 tarihinden itibaren, üye Devlet sayısının üçte ikisi kadar komiserin seçilmesi ve belli bir coğrafi dağılım ile büyük-küçük Devlet dengesine göre sırayla görevlendirilmesi kararlaştırılmıştır. Komisyon, bir organ olarak AP'na karşı sorumludur ve Başkanı AP tarafından seçilecektir.

e. AP: (Md. 9 a) AP'nun, Konsey ile birlikte ortaklaşa yasama ve bütçe konularında karar tesis edeceği belirtilmiş olup, Parlamenter sayısı 751 ile sınırlandırılmış ve üye Devlet başına en fazla 96, en az 6 koltuk tahsis edilmiştir. Ulusal parlamentolara ise yasa tasarılarının AB düzeyinde yetki alanına uygunluğu konusunda denetim olanağı verilmiştir.

III- AB Temel Haklar Şartı: AB Anayasası'nın ikinci bölümünde yer alan Temel Haklar Şartı, Reform Andlaşması'nın dışında farklı bir metin olarak bir gün önceden imzalanmış olup, bazı üye Devletlerin

Hazırlanan...", op. cit., s. 1-2; Tezcan, "Anayasa'dan Lizbon...", op. cit., s. 76-88; Özcan, loc. cit.; Altınbaş, loc. cit.; "Der Vertrag auf einen Blick"; http://europa.eu/lisbon_treaty/glance/index_de.htm; Joachim Fritz-Vannahme, "Der EU-Reformvertrag: "Grundstein für die Zukunft", http://www.magazine-deutschland.de/issue/Reform_1-08.php.

⁵⁹ Çalışmanın ilerleyen kısımlarında daha ayrıntılı olarak analiz edileceği için sadece ismen belirtilmiştir.

(Polonya ve İngiltere) taraf olmamasına rağmen, diğer üye Devletler için hukuki bağlayıcılık kazanmıştır.

IV- Güçlendirilmiş İşbirliği: Reform Andlaşması Md. 10 ile eski ABKA'nın Md. 27a-27e, 40-40b ve 43-45 ile Avrupa Topluluğu Kurucu Andlaşması Md. 11 ve 11a hükümleri değiştirilmiştir⁶⁰. Yapılan bu değişiklikler ile üye Devletlerin, sadece Birliğin münhasır olmayan yetkileri çerçevesinde güçlendirilmiş bir işbirliğine gidebilecekleri ve bu yöntemin Avrupa Birliği'nin İşleyişi İle İlgili Andlaşma'nın 280c Md. (328. Md.)'sine uygun olarak her zaman tüm üye Devletlere açık olduğu belirtilmiştir. Reform Andlaşması Md. 10/2 ise, Birliğin amaçlarının geliştirilmesini, çıkarlarının korunmasını ve entegrasyon sürecini güçlendirmeyi amaçlayan Güçlendirilmiş İşbirliği'nin kurulabilmesi için gereken minimum üye Devlet sayısının en az 9 olduğunu ve güçlendirilmiş işbirliğine izin veren kararın Konsey tarafından Avrupa Birliği'nin İşleyişi İle İlgili Andlaşma'nın 280 D Md. (329. Md.)'sinde öngörülen prosedüre uygun bir biçimde alınabileceğini düzenlemektedir. Bu düzenlemenin devamı olarak Reform Andlaşması Md. 10/3'de Birliğe üye tüm Devletlerin, güçlendirilmiş işbirliğinin müzakerelerine katılabilecekleri, fakat sadece güçlendirilmiş bir işbirliğine katılan üye Devletlerin oy hakları olduğunu, dolayısıyla (Md. 10/4) bu kapsamda alınan kararların sadece söz konusu güçlendirilmiş işbirliğine katılan üye Devletleri bağlayacağı hükümselleştirilmiştir. İşbu Md. 10/4'ün son cümlesinde ise, güçlendirilmiş işbirliği işlemlerin, Birliğe üye adayları olan Devletlerin kabul etmeleri gereken bir müktesebat olarak değerlendirilemeyeceği belirtilmiştir.

Aktardığımız bu düzenlemelerden de anlaşıldığı üzere güçlendirilmiş işbirliği, üye Devletlerin Birlik çerçevesinde, diğer üyeler dâhil olmasalar da gruplar halinde hareket edebilmeleri ilkesine dayandırılmıştır. Ancak, ODGP ve Birliğin münhasır olmayan yetki alanlarında güçlendirilmiş işbirliğine gidilmesinde nihai kararın Konsey'in oybirliği şartına bağlanması önemlidir. Zira, ancak, Konsey'in işbu kararının ardından söz konusu güçlendirilmiş işbirliğine katılan üye Devletler, diğer AB üyesi Devletleri davet etmeden nitelikli çoğunluk ile karar alabilmektedirler.

⁶⁰ Bu düzenlemeler Reform Andlaşması ile değiştirilmiş ABKA'nın 'BAŞLIK IV Güçlendirilmiş İşbirliğiyle İlgili Düzenlemeler 20. Md.'de hükümselleştirilmiştir. İki metin arasındaki temel fark diğer düzenlemelerde olduğu gibi, atıfta bulunulan "Avrupa Birliği'nin İşleyişi İle İlgili Andlaşma"nın maddelerinin yeni numaralandırmadan dolayı değişmesidir.

3. Reform Andlaşması'nın OGSP'na İlişkin Düzenlemeleri İtibarıyla Değerlendirilmesi

Genişleyen AB'nin şeffaf, demokratik meşrutiyetinin artmasını ve daha etkili olmasını sağlama amacını (Md. 2) taşıyan Reform Andlaşması, AB'nin bir güvenlik aktörü olarak uygunluğunu ve kapasitesini artırmak için tasarlanan bir dizi yeniliği kapsamaktadır. Zira, Andlaşmada birkaç kurumsal değişikliğin yanı sıra “kalıcı yapısal işbirliği” gibi yeni ve önemli kavramların yer almasının yanı sıra, üye Devletler arasında güvenlik ve savunma alanlarındaki işbirliği de yeniden düzenlenmiştir. Ancak, aşağıda belirteceğimiz üzere başta hükümetlerarası işbirliği prensibi gibi ana hususlar değişmeden kalmıştır ve bu sebeple reformların etkisinin oldukça sınırlı olması olasıdır⁶¹.

Bir tablo üzerinden Reform Andlaşması'nda OGSP ile ilgili yapılan önemli değişiklikleri daha net olarak görmek mümkün olacaktır:

⁶¹ Christian Mölling, “Die ESVP nach dem EU-Reformvertrag: Kohärenter und effizienter?“, CSS Analyses in Security Policy, Vol 3, No 28, Februar 2008, s. 1; Jörk Reschke, “Der Vertrag von Lissabon-Reflexion der Sicherheitspolitik im Reformvertrag der Europäischen Union”; http://www.eurodefense.de/pdf/0802-Reschke-Vertrag_Lissabon.pdf, s. 2.

Reform Andlaşması'nın OGSP ile ilgili Önemli Değişiklikleri		
Madde	Konu	İçerik
9e, 10b, 13a, 14, 19, 21	Dışışleri ve Güvenlik Politikası Birlik Yüksek Temsilcisi	Yeni Madde
27	OGSP'nın Uygulanması İçin Spesifik Hükümler	Önemli Değişiklikler
188 r	Birlik Hükümleri	Yeni Madde
28a c7	Ortak Güvenlik Hükümleri	Yeni Madde
28b (28a Prg. 1)	Petersberg Görevleri	Değişirme
28a 5, 28c	Üye Devletlerden Bir Gruba Belgenin Uygulanması	Yeni Madde
28d	Avrupa Savunma Ajansı	Yeni Madde
27-6; 31, Kalıcı Yapısal İşbirliği Protokolü	Kalıcı Yapısal İşbirliği	Yeni Madde

Kaynak: Mölling, op. cit., s. 2'den faydalanılmış olup, kimi değişiklikler tarafımızca yapılmıştır.

Yukarıda aktardığımız tablo genel olarak incelendiğinde Reform Andlaşması'nın, OGSP'ni iki temel boyutta etkileyeceği görülmektedir. Bunlar; kurumsal yapının genel olarak uyumu (kriz yönetimi hususları açısından Konsey ve Komisyon arasındaki ilişkilerin kolaylaştırılması) ve Andlaşmanın, ODGP'nın geliştirilmesini tasarlayan hükümler olarak belirlenebilir. Bu iki temel boyut beraber değerlendirildiğinde ise doğrudan doğruya Birliğin uluslararası sistemdeki rolünün güçlendirilmesinin hedeflendiği saptanmaktadır.

Ancak, AB'nin bir güvenlik aktörü olarak uygunluğunu ve kapasitesini artırmak için tasarlanan bu değişikliklerin bile, Birliği klasik anlamda bir süper güç haline getirmesi ve ortak bir dış politika ve güvenlik-savunma boyutuna taşınması bizce zordur. Zira, üye Devletler arasındaki dış politika önceliklerinin farklı olmasından kaynaklanan çıkar çatışmaları ve güvenlik alanlarında bütünleşmenin ulus-Devletlerin egemenlik paylaşımlarının en üst derecesi olarak algılanması

nedeniyle hükümetlerarası işbirliği karakteri Reform Andlaşması'nda da değiştirilememiştir⁶².

Bu saptamalarımızı, Reform Andlaşması'nın OGSP'na dair devamlılıkları ve değişiklikleri bakımından aşağıdaki başlıklar altında incelemek ve belgenin bu politika alanı için anlamını değerlendirmek uygun olacaktır:

Hükümetlerarası İşbirliği Karakteri ve Oy Birliği Prensibi:

Yukarıda belirttiğimiz sebeplerden ötürü ODGP ve OGSP'nın önemli bir özelliği olan, hükümetlerarası işbirliği karakteri ve oybirliği prensibi Reform Andlaşması'nda (Md. 27c 4) herhangi bir değişime uğramadan devam etmektedir. Ancak, Reform Andlaşması'nın 1 Ocak 2009 tarihinde yürürlüğe girmesini takiben AB'nin tüzel kişilik kazanacak olması, dış politika için yeni seçenekler yaratacaktır. Zira, AB uluslararası örgütlere ve toplantılara bir uluslararası hukuk süjesi olarak katılabilecek ve normatif yaklaşımlarını (yasallaşan anlaşmaların ve ilişkilerin "çok taraflı geçerliliği" gibi) destekleyebilecektir⁶³.

Dışişleri ve Güvenlik Politikası Birlik Yüksek Temsilcisi:

Reform Andlaşması ile getirilen kurumsal yeniliklerin en önemlilerinden bir tanesi hiç şüphesiz, Dışişleri ve Güvenlik Politikası Birlik Yüksek Temsilcisi biriminin oluşturulmasıdır. Reform Andlaşması'nın madde 9e, 13a, 14, 19 hükümleri⁶⁴ itibarıyla oluşturulan bu birim; üye Devletlerin ve AB'nin dış politikalarının daha uyumlu formüle edilmesini ve birbirlerini tamamlanmasını sağlamanın yanı sıra daimi temsilcisi olan bir uluslararası aktörün yaratılmasını da amaçlamaktadır. Dışişleri ve Güvenlik Politikası Birlik Yüksek Temsilcisi'nin görevi⁶⁵ (Md 9e, 10b, 13, 21) ise genel olarak AB'nin dış

⁶² AB'nin OGSP ve ODGP alanlarında yaşadığı bu temel problemler hakkındaki paralel yorumlar için bkz. Baç, op. cit., s. 12; Özdal, "AGSP'nın Türkiye...", op. cit., s. 130-145; Reçber, "AB Kurucu Antlaşması...", op. cit., s. 117; Möckli, op. cit., s. 2-3; Reschke, op. cit., s. 4; Ayşe Füsün Arsava, "Genişletilmiş Avrupa'da Esnekliğin Sınırları", *Global Strateji Dergisi*, Yıl 3, Sayı: 10, Yaz 2007, s. 10-15.

⁶³ Temsilci'nin görevlerini düzenleyen hükümler için bkz. yukarıda belirttiğimiz maddeler. Komisyon'un ve AP'nun, OGSP içindeki rolü ise çok sınırlı olarak devam edecektir. Dışişleri ve Güvenlik Politikası Birlik Yüksek Temsilcisi'ne öneriler iletmek ise Komisyon'un görevi olarak belirlenmiştir.

⁶⁴ Dışişleri ve Güvenlik Politikası Birlik Yüksek Temsilcisi'ne ilişkin düzenlemeler Reform Andlaşması ile değiştirilmiş ABKA'nın 18. Md.'sinde hükümselleştirilmiştir.

⁶⁵ Bu görev, sırasıyla lağvedilen; Dış İlişkiler için AB Komisyon Üyesi'nin ve ODGP için Yüksek Temsilci'nin fonksiyon ve pozisyonlarının birleştirilmesi ile oluşturulmuş olup, Temsilcilik makamı, Dış İlişkiler Konseyi ve Komisyon Başkan Yardımcılığı'na tekabül etmektedir.

ilişkileri ve ODGP'nın kamusal unsurları arasında koordinasyonu etkili bir şekilde temin etmektir. Dışişleri ve Güvenlik Politikası Birlik Yüksek Temsilcisi hiç şüphesiz Birliğin, uluslararası bir aktör olduğunu vurgulamak için oluşturulmuştur. Ancak, Mölling'in de belirttiği gibi; etkili bir entegrasyona ya da güvenlik ve savunma alanında asgari işbirliğine doğru Konsey ve Komisyon'un örgütsel geleneklerinin değişiminin yönetimi, Yüksek Temsilci için zorlu bir görev olacaktır. Ayrıca, Yüksek Temsilci'nin, Reform Andlaşması ile oluşturulan bir başka yeni kurum olan, "Avrupa Konseyi Başkanı / Vizepräsidenten der Kommission (Md. 9e)" ile karşılıklı olan konumu da, Başkan'ın, AB'nin temsilcisi rolünü üstlenmekle görevlendirilmesinden dolayı soyutluklar içermektedir⁶⁶. Ayrıca, Dışişleri ve Güvenlik Politikası Birlik Yüksek Temsilcisi olarak atanacak kişinin, Reform Andlaşması'nın üye Devletlerin iç hukuklarına belirtilen prosedüre göre onaylanmasında hiçbir sorun yaşanmaz ise Avrupa Konseyi tarafından atanmasının ardından en erken tarihte 2009 yılının Kasım ayında görevine başlayabilecek olması da Birliğin, uluslararası sistemde güçlü bir aktör olma amacını geciktirmektedir.

Ortak Güvenlik ve Savunma: Reform Andlaşması Md. 3a 2 itibarıyla, ulusal güvenlik konularının, özellikle her üye Devletin kendi sorumluluğunda kaldığı vurgulandıktan sonra, Md. 10c (a) 1, ODGP'nda Birliğin yetkisinin, ortak bir savunmaya gidebilecek olan ortak bir savunma politikasının tedrici tanımı da dahil olmak üzere, Birliğin güvenliği ile ilgili sorunların bütünü ve dış politikanın tüm alanlarını kapsadığını açıklamaktadır⁶⁷. Bu iki hüküm birlikte değerlendirildiğinde ise Andlaşmada çok net bir biçimde, ulusal güvenlik ve savunma konularının bir yandan üye Devletlerin münhasır egemenlik yetkileri içinde kabul edildiği, diğer yandan da özellikle ortak

⁶⁶ "Avrupa Dış Hareket Servisi (EEAS- *European External Action Service*) ise daha ilerideki yeniliklerin işaretidir. Yüksek Temsilci, Konsey Sekreteri ve Komisyon'u desteklemek için tahsis edilen EEAS, askere alınacak sivil personelden oluşacaktır. Şimdiye kadar de facto kapasiteli, yeni bir başka kurum belirlenmediğinden, üye Devlet temsilcilerinin ve AB kurumsal düzenlemelerinin arasında yerini bulmak için mücadele etmek zorunda kalabilir. Dahası, EEAS'nin ordunun içindeki rolü açık kalacaktır. Zira, uygun bir zamanda ordu ve güvenlik konularına dair ilişkilerde EEAS'ye olanak verileceği için, uzmanlıklarına ihtiyaç duyulacaktır". Möckli, loc. cit.; Avrupa Dış Hareket Servisi'nin kuruluşu ve görevleri için ayrıca bkz.; AP'nun P6_TA(2005)0205 sayılı kararı; **European External Action Service**, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2006:117E:0232:0233:EN:PDF>.

⁶⁷ Benzer düzenlemeler Reform Andlaşması'na ekli 18 No'lu Deklarasyon'da da yer almaktadır.

savunma konusunda Birliğin gelişim süreci içinde yetkilendirilmesinin amaçlandığı görülmektedir.

Bu tespitimizi, Reform Andlaşması'nın "Bölüm 2 Ortak Savunma ve Güvenlik Politikası ile İlgili Düzenlemeler"⁶⁸ başlığının Md. 28a düzenlemeleri güçlendirmektedir. Zira, Md. 28a prg. 1'de, OGSP'nın, ODGP'nın tamamlayıcı bir parçası olduğu vurgulandıktan sonra, AB'nin ortak güvenlik politikasının ilerleyen bir seyirde olacağı taahhüdü teyit edilerek, ortak güvenlik ve savunma politikasının, aşamalı olarak bir Birlik savunma politikası oluşturulmasını da kapsadığı Md. 28a prg. 2'de açıklanmaktadır. Andlaşmada ayrıca, OGSP'nın amacı doğrultusunda yürürlükte olan ABKA'ndan farklı olarak, üye Devletlerin, OGSP'nın uygulanması ve Konsey tarafından belirlenen hedeflere katkıda bulunulması amacıyla sivil ve askeri olanaklarını teşmil etmeleri istenmektedir (Md. 28a prg. 3).

Reform Andlaşması 28a c7 hükümleri itibarıyla oluşturulan düzenlemeler itibarıyla, BM Kurucu Andlaşması'nın 51. Md.'sine uygun olarak, bir üye Devletin kendi ülkesinde silahlı bir saldırıya uğraması halinde, diğer üye Devletlerin kendi güçleri dâhilinde tüm araçlarla saldırıya uğrayan Devlete yardımcı ve destek olacakları belirtilmektedir. Bu yükümlülük itibarıyla ayrıca işbu hususun, bazı üye Devletlerin güvenlik ve savunma politikasının spesifik niteliğine hanel getirmedeği belirtilmiş ve bu alanlardaki işbirliği ve taahhütlerin, NATO üyesi Devletlerin, İttifak bünyesinde kabul ettikleri taahhütlerle de tutarlı olduğu belirtilmiştir.

Petersberg Görevleri: Reform Andlaşması ile Petersberg Görevleri'nin genişletilmiş listesi ilk defa Md. 28b ile düzenlemeler kapsamına alınmıştır. Daha geniş bir biçimde belirtirsek, Md. 28b düzenlemeleri ile Md. 28a prg. 1 deki görevlerin⁶⁹, Birliğin sivil ve askeri araçları kullanabildiği durumlarda, barışı koruma ve çatışma sonrası istikrar dâhil, ortak silahsızlanma operasyonları, insani görevleri ve kurtarma görevlerini, askeri danışma ve destek görevlerini, çatışmayı önleme ve barışı koruma görevlerini, kriz görevlerinde muharip güç görevlerini içerdiği belirtilmiştir. Bu görevlerin hedeflerini, kapsamını ve uygulanması için genel koşulları belirleme yetkisi ise Konsey'e verilmiştir. Konsey ayrıca, Md. 28b düzenlemeleri uyarınca alınan

⁶⁸ Reform Andlaşması ile değiştirilmiş ABKA'nın 42. Md.'sinde düzenlenmiştir.

⁶⁹ Bu görevler Reform Andlaşması ile değiştirilmiş ABKA'nın 43. Md.'sinde düzenlenmiştir.

kararlar çerçevesinde, bir görevin uygulanmasını istekli ve yeterli olan bir grup üye Devlete verebilmektedir (Md. 28c). Belirttiğimiz bu düzenlemeler hiç şüphesiz, Reform Andlaşması ile AB'nin mevcut olan kısmi askeri rolünün pekiştirildiğinin ve Petersberg Görevleri ile sınırlı bile olsa "Acil Müdahale Gücü"nün kurulmasından itibaren oluşturulan askeri müdahale gücünün artırıldığına bir göstergesidir.

Avrupa Savunma Ajansı: (EDA *Die Europäische Verteidigungsagentur / Europe Defence Agency*) 2004 yılında AB üyesi Devletler tarafından kurulan Avrupa Savunma Ajansı'na, Reform Andlaşması'nın Md. 28d hükümleri itibarıyla yer verilmiş ve görevleri şu şekilde belirtilmiştir⁷⁰. a). üye Devletlerin askeri kapasite hedeflerinin tamamlanmasına ve üye Devletler tarafından kabul edilen kapasite taahhütlerine uyumun hesap edilmesine katkı sağlamak; b). operasyonel gerekliliklerin uyumlaştırılmasını ve uyumlu ve rekabet edilebilir müktesebat yöntemlerinin kabulünü teşvik etmek; c). spesifik işbirliği programlarının yönetimi ve üye Devletler tarafından icra edilen programların koordinasyonunu sağlamak ve askeri olanaklar bağlamında amaçları yerine getirmek için çok taraflı projeler sunmak; d). gelecek operasyonel ihtiyaçlara cevap veren teknik çözüm incelemelerini ve ortak araştırma aktivitelerini planlamak ve koordine etmek ve savunma teknolojisi alanında araştırmayı desteklemek; e). askeri harcamaların etkinliğini artırmak ve savunma sektörünün teknolojik ve endüstriyel temelini güçlendirmek için yararlı her türlü önlemi belirlemek ve gerektiğinde uygulamaya koymak. AB üyesi Devletler arasında karşılıklı güvenlik ve dayanışma vurguları içeren Ajansın bu görevleri itibarıyla Birlik içinde bir eşgüdüm oluşturulmak istenmiş olup, Ajans, isteyen tüm üye Devletlerin katılımına açıktır.

Kalıcı Yapısal İşbirliği: Reform Andlaşması ile OGSP'na getirilen yeniliklerin en çok tartışılanı ve tartışılmaya devam edilecek olanı hiç şüphesiz, kalıcı yapısal işbirliği (Md. 28e) ve "Kalıcı Yapısal İşbirliği Protokolü"dür. İş bu Protokol ile askeri olanaklara ilişkin kriterleri sağlayan ve taahhütleri yerine getiren ve de kalıcı yapısal işbirliğine katılmak isteyen üye Devletler arasında yakınlaşmaya olanak sağlamanın ana amaç olarak öngörüldüğü saptanmaktadır (Md. 28e prg. 1)⁷¹.

⁷⁰Avrupa Savunma Ajansı'nın görevleri Reform Andlaşması ile değiştirilmiş ABKA'nın 45. Md.'sinde düzenlenmiştir.

⁷¹ Kalıcı yapısal işbirliğine ilişkin hükümler Reform Andlaşması ile değiştirilmiş ABKA'nın 46. Md.'sinde düzenlenmiştir.

Ancak, kalıcı yapısal işbirliği, sadece operasyonlarla ilgili değildir. Zira, üye Devletlerin askeri birliklerini belli bir plana göre ya da karşılıklı savunma doğrultusunda yerleştiren bağlayıcı olmayan taahhütleri de içermektedir. Kalıcı yapısal işbirliği kapsamında Konsey kararları oybirliği ile alınır⁷². OGSP'nin herhangi bir görevi ise katılan üye Devletleri, Konsey'in oybirliği ile karar almaması durumunda bağlamaz. Bu sebeple, kalıcı yapısal işbirliği'nin amacı, AB'nin operasyonel yeteneklerini "ortak çaba" vasıtasıyla artırmaktır denilebilir. Ancak, kalıcı yapısal işbirliği hükümlerinin çoğu halen belirsizdir. Çünkü, katılabilen ya da katılmak isteyen üye Devletlere ve alınacak kararların içeriği ile sonuçlarına riayet edilmesiyle, kalıcı yapısal işbirliği altında gerçekleşecek olan işbirliği çeşidi kesinlikle meşru olacaktır.

Kalıcı yapısal işbirliği alanının taslağı ise kalıcı yapısal işbirliği hakkındaki protokolün (AB Andlaşması Md. 28A ile Tesis Edilen Kalıcı Yapısal İşbirliği Hakkında Protokolü) 2. maddesinde oluşturulmuştur. Ancak, bu düzenlemede, kalıcı yapısal işbirliğinin diğer önemli unsurları ya da projeler kesin olarak belirtilmemiştir. Bu sebeple de halen AB üyesi Devletlerin Hükümetleri, kalıcı yapısal işbirliğinin nasıl kullanılacağına dair tam bir fikre sahip değildir. Fakat bu belirsizliklere rağmen hiç şüphesiz, kalıcı yapısal işbirliği gibi mevcut projelerin başlamasının en büyük avantajı, üye Devletlerin, işbirliğinin belli rutinine ve geleneklerine alışmaları ve birbirlerini tanımalarıdır.

Kalıcı yapısal işbirliğine ilişkin olarak belirtilmesi gereken en son husus ise, Avrupa Savunma Ajansı'nın, bu işbirliği süreci içindeki rolüdür. Kalıcı Yapısal İşbirliği Protokolü'nün 3. maddesinde Ajansa, kalıcı yapısal işbirliğinin nasıl yapılması gerektiğine ilişkin açıklamalarda bir eksiklik olursa, yeteneklerini dikkate alarak katılan Devletlerin değerlendirmelerine düzenli katkıda bulunma görevi verilmiştir. Ancak, Möckli'nin vurguladığı gibi, "...yönetici kurulunu belirli üye Devletlerin oluşturduğu Avrupa Savunma Ajansı'nın bu hassas konuyla ilgili olarak nasıl bir usul izleyeceğini gözlemek ilginç olacaktır. Bu değerlendirmelerin kriterlerini kim oluşturacaktır? Onlar tescil edilmiş ve denetlenebilir olacak mıdır? Ya Avrupa Savunma Ajansı tavsiyelerini ihraç ederse, üye Devletler bunun önlemini aldıklarından nasıl emin olabileceklerdir?

⁷² Gerekli şartları yerine getiren üye Devletin kalıcı yapısal işbirliğine katılımı, gerekli şartları yerine getiremeyen üye Devletin haklarının askıya alınması veya bu işbirliğinden çıkmak isteyen bir üye Devletin niyeti ise Konsey'in nitelikli çoğunlukla alacağı kararla bağlanır (Md. 28e prg. 2-5).

Çünkü, bazı üye Devletler savunma planlarına dair yaklaşımlarını yetenek ile temellendirerek uygularken, bazı üye Devletler bir tehdit ile temellendirdikleri uygulamayı sürdürmektedir ki bu konu Avrupa Savunma Ajansı'ndan bile daha karışık görünmektedir. Bu sebeple de, karşılaştırılabilir olmayan değerlendirme sonuçları ortaya çıkabilir"⁷³.

Sonuç:

İngiltere ve Fransa'nın, AB üyesi Devletler arasında ortak bir güvenlik ve savunma politikası geliştirilmesi hususunda mutabık kaldıkları St. Malo Zirvesi'nin ardından başlayan AGSP oluşturulması sürecinde, Amsterdam ve Nice Andlaşmaları ile yapılan değişiklikler Birliği, yumuşak güce (*soft power*) dolayısıyla da önalcı angajmanlara (*pre-emptive engagement*) sahip bir uluslararası aktör olma konumundan çıkaramamıştır.

AB ilk olarak, Avrupa Güvenlik Stratejisi'nin üye Devletler tarafından 12 Aralık 2003 tarihinde kabulü ile '*önalcı angajman*' (*pre-emptive engagement*) kavramı yerine, '*önleyici angajman*' (*pre-ventive engagement*) kavramını uygulamaya geçirebilmiştir. Operasyonların başladığı 2003 yılından günümüze kadar da bu kapsamda 20 civarında barış misyonu yürütülmüştür. Birliğin askeri yetenekleri geliştirmek için ayrıca Mayıs 2004'te özellikle Acil Müdahale Gücü'ne odaklanan Temel Hedef 2010 (*Head Line Goal 2010*) isimli yeni bir planı onaylamıştır. Bu Plan, 2010 yılına kadar AB'nin küresel çaptaki askeri müdahaleleri için silahlı gücün inşa edilmesini öngörmekte olup, bu görevi yerine getirecek birlikler iki ayaklı olarak (*Avrupa müdahale birlikleri ile bu birliklere bağlı 60.000 kişilik güç ve Avrupa Muharebe Grupları (European Battle Groups) adlı küçük savaş birliklerinden*) oluşturulmuştur.

AB'nin aynı yıl içinde, 10 yeni üye Devletin katılımı ile genişlemesi ve coğrafi olarak Avrupa kıtasının büyük bir bölümünü kapsamasının ardından, Birliğin uluslararası ilişkiler sisteminde nasıl bir rol oynaması gerektiği tartışmaları da yeniden başlamıştır. AB'nin dinamik yapısındaki bu değişim ihtiyacı, bir AB Anayasası'nın oluşturulması konusundaki çalışmalarla daha da somut hale gelmiş, fakat Fransa ve Hollanda'da yapılan referandumlarda sonuçların olumsuz çıkması üzerine AB Anayasası yürürlüğe girememiştir.

AB Anayasası'nın yürürlüğe girememesine çözüm üretmek için başlatılan çalışmaların sonucundaysa, içerisinde federal yapıyı

⁷³ Möckli, op. cit., s. 3, Bu konuda ayrıca bkz.; Reschke, op. cit., s. 6-7.

çağrıştıran öğelerin yer almadığı Reform Andlaşması 13 Aralık 2007 tarihinde imzalanmıştır. Genişleyen AB'nin şeffaflaşmasını, demokratik meşrutiyetinin artmasını ve daha etkili olmasını sağlama amacını taşıyan Reform Andlaşması, Birliğin bir güvenlik aktörü olarak uygunluğunu ve kapasitesini artırmak için tasarlanan bir dizi yeniliği kapsamaktadır. Zira, Andlaşmada birkaç kurumsal (*Dışişleri ve Güvenlik Politikası Birlik Yüksek Temsilcisi gibi*) değişikliğin yanı sıra “kalıcı yapısal işbirliği” gibi yeni ve önemli kavramların yer almasının yanı sıra, üye Devletler arasında güvenlik ve savunma alanlarında ki işbirliği de yeniden düzenlenmiştir. Ancak, AB'nin bir güvenlik aktörü olarak uygunluğunu ve kapasitesini artırmak için tasarlanan bu değişikliklerin bile, Birliği klasik anlamda bir süper güç haline getirmesi ve ortak bir dış politika ve güvenlik-savunma boyutuna taşınması bizce zordur. Zira, üye Devletler arasındaki dış politika önceliklerinin farklı olmasından kaynaklanan çıkar çatışmaları ve güvenlik alanlarında bütünleşmenin ulus-devletlerin egemenlik paylaşımlarının en üst derecesi olarak algılanması nedeniyle OGSP konularında hükümetlerarası işbirliği karakteri Reform Andlaşması'nda da değiştirilememiştir. Diğer bir deyişle, üye Devletlerin ulusal egemenliklerinden büyük ölçüde tavizler verilmesine karşı çıkmaları nedeniyle, Reform Andlaşması'nda OGSP'nın uluslararası karakterin daha da güçlendirilmesi yoluna gidilebilmiştir.

Yukarıda belirttiğimiz bu nedenlerden dolayı bizce AB'nin bir güvenlik aktörü olarak performansının gerçekte ne kadar geliştiğini, Reform Andlaşması ile yapılan değişikliklerin ve yeniliklerin kapsamının ötesinde, üye Devletlerin siyasi istekleri ile güvenlik taleplerine olan yaklaşımları doğrultusunda, pratikteki tecrübeler gösterecektir. Bu kapsamda belirtilmesi gereken bir diğer husus da Reform Andlaşması'nın onay sürecidir. Zira, işbu Andlaşma, makalenin kaleme alındığı 17 Haziran 2008 tarihine kadar, 18 üye Devlet tarafından iç hukuklarında benimsenen yöntemlerle onaylanmıştır. Ancak, AB Reform Andlaşması'nın onay süreci için 14 Haziran 2008 tarihinde İrlanda'da yapılan referandumda, Andlaşma % 46.6 kabul oyuna karşılık % 53.4 oyla reddedilmiştir. Bu durum Brüksel'de hayal kırıklığı yaratırken, AB'ni bir kez daha yeni bir krizin eşiğinde getirmiştir. Krizin aşılması için 16 Haziran 2008 tarihinde Lüksemburg'da yapılan AB Dışişleri Bakanları Zirvesi'nde ise somut bir çözüm önerisi

geliştirilememiştir⁷⁴. İrlanda'daki referandumun ardından, AB Komisyonu Başkanı Jose Manuel Barroso yaptığı açıklamada, "...onay sürecini tamamlamamış olan 8 üye Devletten Reform Andlaşması'nı onaylama sürecini devam ettirmelerini" istemiştir⁷⁵.

AB içinde, Reform Andlaşması ile başlayan sürecin, Birliğe tam üyelik süreci devam eden Türkiye açısından dikkatle analiz edilmesinin gerekliliği ise tartışılmazdır. Zira, kırk yılı aşkın bir geçmişe sahip olan Türkiye'nin AB, dolayısıyla Avrupa Toplulukları ile olan ilişkilerinde, muhatap olduğumuz kurumun bir değişimi söz konusudur. ODGP ve OGSP'na ilişkin alanlardaki değişim ise AB mevzuatında ekonomik ve siyasi alanlarda yapılan bir takım değişikliklerin ötesinde, Avrupa ve dolayısıyla dünya güvenlik sistemini etkileme olasılığına sahip olmasından dolayı daha büyük bir önem arz etmektedir.

Ayrıca, çalışmamız içinde belirttiğimiz üzere, AB üyesi Devletler tarafından 2003 yılında kabul edilen Avrupa Güvenlik Stratejisi ile OSGP yeni bir boyut kazanmış ve bu kapsamda Birlik, belirli ölçüde askeri yeteneğe de sahip bir yumuşak güç (soft power) haline gelmiştir. Reform Andlaşması'nda yer alan, Dışişleri ve Güvenlik Politikası Birlik Yüksek Temsilcisi biriminin oluşturulması, kalıcı yapısal işbirliği sürecinin kurulması gibi değişiklikler dikkate alındığında ise, AB'nin uluslararası konjontürdeki gelişmeler ve üye Devletlerin siyasi istekleri ile güvenlik taleplerine olan yaklaşımları doğrultusunda bir sert güce (hard power) dönüşme olasılığı mevcuttur.

Bu bağlamda, Reform Andlaşması ile oluşan ODGP ve OGSP'daki değişiklikleri ulusal çıkarları açısından Türkiye'nin aktif bir strateji oluşturarak dikkatle izlemesi gerekmektedir. Oluşturulacak bu ulusal stratejide ise bizce, AB'nin ODGP ve OGSP'daki kapasitesine Türkiye'nin sadece sert güç (*askeri kabiliyet ve yeterliliği*) boyutu ile değil, sivil güç (civil power -*coğrafi konumu, demokratik ve İslami değerlere sahip olması, İsrail ile ilişkileri*) olarak da katkı sağlayacağı vurgulanmalıdır. Oluşturulacak olan bu ulusal stratejide ayrıca Türkiye'nin, AB'nin Yeni

⁷⁴ Bilindiği üzere Maastricht Andlaşması'nun onay süreci içinde yapılan referandumda Danimarka bu andlaşmayı reddetmiş, ardından yapılan 2. referandumda Danimarka'da halk andlaşmayı onaylamıştır. Benzer durum Nice Andlaşması'nın onaylanması sürecinde İrlanda'da yaşanmış, Anlaşma, 2002 yılında yapılan ikinci referandumda kabul edilmişti. AB Anayasası'nın onay süreci ise Fransa ve Hollanda'da yapılan referandumlarda sonuçların olumsuz çıkması üzerine durdurulmuştur. Bkz. Tezcan, "Anayasa'dan Lizbon...", op. cit., s. 74.

⁷⁵ "İrlanda halkı 'hayır' dedi", http://www.cnnturk.com/DUNYA/haber_detay.asp?PID=319&haberID=469809.

Komşuluk Politikası'na (Kafkasya ve Orta Doğu boyutu ile), Enerji Güvenliği Politikası'na (Bakû-Tiflis-Ceyhan gibi güvenli enerji hatları) ve Akdeniz Birliği Projesi'ne olumlu katkıları olacağı da ön plana çıkartılmalıdır⁷⁶.

KAYNAKÇA:

Andlaşmalar ve Zirve Kararları:

- 1) **Consolidated version of the Treaty on European Union, C115/13, 9.5.2008,** <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2008:115:0013:0045:EN:PDF>.
- 2) **Declaration of the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council (The Brussels Summit Declaration),** <http://www.nato.int/docu/basictxt/b940111a.htm>.
- 3) **EU-NATO: The Framework for Permanent Relations and Berlin Plus,** <http://ue.eu.int/uedocs/>.
- 4) **Europäische Sicherheitsstrategie -Ein Sicheres Europa in Einer Besseren Welt** <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/031208ESSIIDE.pdf>.
- 5) **European Council, Presidency Conclusions, Helsinki,** <http://presidency.finland.fi/doc/liite/conen.rtf>.
- 6) **European Council, Presidency Conclusions, Nice,** http://europa.eu/european_council/conclusions/index_en.htm.
- 7) **European External Action Service,** <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2006:117E:0232:0233:EN:PDF>.
- 8) **France-UK summit, Joint declaration on European defence, (Saint-Malo, 4 Aralık 1998),** <http://www.bits.de/CESD-PA/8e-f.html>.

⁷⁶ Paralel mahiyetteki yorum ve görüşler için bkz.; Muharrem Ekşi, "AB'nin Akdeniz Güvenlik Stratejisi: Avrupa-Akdeniz Ortaklığı", Global Strateji Dergisi, Yıl 3, Sayı: 12, Kış 2008, s. 134-136; Baç, op. cit., s. 17-27; Aybet; op. cit., s. 29-31; Özdal, "Türkiye-AB İlişkilerinde..."; op. cit., s. 318-321; Özdal, Genç, "AGSP'nın Türkiye...", op. cit., s. 209-215.

- 9) **Konsolidierte Fassung des Vertrags über die Europäische Union, C115/13, 9.5.2008,** <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2008:115:0013:0045:DE:PDF>.
- 10) **Petersberg Declaration,** Western European Union Council of Ministers, Bonn, 19 June 1992, <http://www.weu.int/documents/920619peten.pdf>.
- 11) **Treaty of Lisbon: Amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community,** <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2007:306:0010:0010:EN:PDF>.
- 12) **Vertrag Von Lissabon: Zur Änderung Des Vertrags Über Die Europäische Union Und Des Vertrags Zur Gründung Der Europäischen Gemeinschaft,** <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2007:306:0010:0041:DE:PDF>.
- 13) **Washington Summit Communiqué,** Pres Release NAC-S(99)64, <http://www.nato.int/docu/pr/1999/p99-064e.htm>.

Diğer Kaynaklar:

- 14) "Der Vertrag auf einen Blick"; http://europa.eu/lisbon_treaty/glance/index_de.htm.
- 15) "Die Europäische Sicherheits- und Verteidigungspolitik-Antworten auf häufig gestellte Fragen", http://www.auswaertigesamt.de/www/de/Eu_politik/gasp/faq_html.
- 16) "İKV Tarafından Hazırlanan Lizbon Antlaşması'na İlişkin Bilgi Notu", www.ikv.org.trimagesuploadfileLT_BilgiNotu_IKV.pdf.
- 17) "İrlanda halkı 'hayır' dedi", http://www.cnnturk.com/DUNYA/haber_detay.asp?PID=319&haberID=469809.
- 18) "Ortak Dışişleri ve Güvenlik", <http://www.deltur.cec.eu.int/default.asp?lang=0&pId=3&fId=10&prnId=13&hnd=1&ord=12&docId=323&fop=0>.
- 19) "Reform Anlaşması Uzlaşmalarla Sağlandı", **Radikal Gazetesi**, 20.10.2007.
- 20) AKLAR, Yılmaz; "NATO, Riga Zirvesi: 'Ne NATO'yla, Ne De NATO'suz", **Stratejik Analiz**, Ocak 2007.
- 21) ALTINBAŞ, Deniz; "Lizbon Anlaşması İmzalandı: Avrupa'da Demokrasi Sallantıda", <http://www.avsam.org/tr/yazigoster.asp?kat1=2&ID=1896>.

- 22) ARSAVA, Ayşe Füsün; "Genişletilmiş Avrupa'da Esnekliğin Sınırları", **Global Strateji Dergisi**, Yıl 3, Sayı: 10, Yaz 2007.
- 23) ARSAVA, Ayşe Füsün; "Nice Antlaşmasının Getirdikleri", **Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi**, Cilt 1, Sayı: 2, Bahar 2002.
- 24) ARSAVA, Ayşe Füsün; **Amsterdam Anlaşmasının Avrupa Birliği Hukukuna Katkıları (Makaleler Derlemesi)**, Ankara: AÜSBF Yayınları, No 589, 2000.
- 25) ARSLAN, Rıza; "Avrupa Birliği Savunma Politikası: Dünya Sahnesine Geri Dönüş mü?", **Gazi Üniversitesi İİBF Dergisi**, Cilt 7, Sayı 1, 2005.
- 26) ATUN, Ata; "AB'nin Yeni Yol Haritası: Lizbon Anlaşması", **Dünya Gündemi**, 30 Aralık- 6 Ocak 2008.
- 27) AYBET, Gülnur; "Atlantik Ötesi Güvenlik Toplumu ve Türkiye", **Foreign Policy**, Ocak-Şubat 2005.
- 28) BAÇ, Meltem Müftüler; **Türkiye – Avrupa Birliği İlişkilerine Güvenlik Boyutundan Bir Bakış**, İstanbul: TESEV Yay., Kasım 2006.
- 29) CEBECİ, Münevver; "A Delicate Process of Participation: The question of participation of WEU Associate Members in decision-making for EU-led Petersberg operations, with special reference to Turkey", **Occasional Paper**, November 1999, http://aei.pitt.edu/673/01/occ10.html#_ftn29.
- 30) ÇAKMAK, Haydar; **Avrupa Güvenliği**, Ankara: Akçağ Yay., 2003.
- 31) ÇAYHAN, B. Esra; "Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası ve Türkiye", **Akdeniz Üniversitesi İİBF Dergisi**, Sayı 3, 2002.
- 32) ÇOMAK, Hasret; "Türkiye, NATO, AGSK ve AOGSP", <http://stradigma.com/turkce/subat2003/makale6.html>.
- 33) ÇOMAK, Hasret; **Avrupa'da Yeni Güvenlik Anlayışları ve Türkiye: Soğuk Savaş Sonrası Avrupa'da Güvenlik Yapılanması Sorunları**, İstanbul: Tasam Yayınları, Ekim 2005.
- 34) DEMİR, Şeyhmus; "Bir Askeri Güç Olarak Avrupa Birliği; İmkânlar ve Sorunlar -(Avrupa Güvenlik ve Savunma Konsepti Açısından Bir Parametre: Avrupa Ordusu)", **E-Akademi**. Ocak 2007, Sayı 71, <http://www.e-akademi.org/makaleler/sdemir-1.htm>.
- 35) EKŞİ, Muharrem; "AB'nin Akdeniz Güvenlik Stratejisi: Avrupa-Akdeniz Ortaklığı", **Global Strateji Dergisi**, Yıl 3, Sayı: 12, Kış 2008.

- 36) ELLNER, Andrea; "The European Security Strategy: Multilateral Security with Teeth", **Defense and Security Analysis**, Vol. 21, No.3, September 2005.
- 37) FAUST, Jörg; MESSNER Dirk; "Europe's New Security Strategy: Challenges for Development Policy", **The European Journal of Development Research**, Vol.17, No.3, September 2005.
- 38) GENÇ, Mehmet; **Avrupa Topluluklarının Kurumsal ve Hukuksal Yapısı**, Bursa: Uludağ Üniversitesi Güçlendirme Vakfı Yayın No: 72, 1993.
- 39) GERTEISER, Kristina; **Die Sicherheits- und Verteidigungspolitik der Europäischen Union**, Frankfurt am Main: Peter Lang GmbH, 2002.
- 40) HAINE, Jean-Yves; "Tarihsel Bir Perspektif", (çev.: Nilhay Usta), Nicole Gnesotto, (ed.), **AB Güvenlik ve Savunma Politikası- İlk beş yıl-**, İstanbul: TASAM Yay., 2005.
- 41) İZCİ, Rana; "Uluslararası Güvenlik ve Çevre", Faruk Sönmezoğlu (der.), **Değişen Dünya ve Türkiye**, İstanbul: Bağlam Yay., 1996.
- 42) KALEAĞASI, Bahadır; "AB Karar Sistemi Değişiyor", **Radikal Gazetesi**, 01.12.2007.
- 43) MÖCKLI, Daniel; "Die EU und die Transformation Europäischer Sicherheit", **CSS Analyses in Security Policy**, Vol 10, Marz 2007.
- 44) MÖLLING, Christian; "Die ESVP nach dem EU-Reformvertrag: Kohärenter und effizienter?", **CSS Analyses in Security Policy**, Vol 3, No 28, Februar 2008.
- 45) NAS, Çiğdem; "Batı Avrupa Birliği Oluşumu Karşısında Türkiye'nin Durumu", Faruk Sönmezoğlu (der.), **Değişen Dünya ve Türkiye**, İstanbul: Bağlam Yay., 1996.
- 46) OKMAN, Cengiz; "AGSK ve NATO Üzerine Radikal Dönüşümün İkilemi", **Karizma**, Sayı 6, Nisan-Mayıs-Haziran 2001.
- 47) ÖZCAN, Mehmet; "Lizbon Antlaşması İle AB Nereye Kadar?", <http://www.usak.org.uk/junction.asp?mod=articles&st=PrintArticleDetail&id=286&lm=58649JLFD0932&ln=TR>.
- 48) ÖZDAL Barış, "Yugoslavya'nın Dağılma Süreci Çerçevesinde Avrupa Birliği'nin Balkanlar Politikası", Rasim Özgür Dönmez, Gökhan Telatar (ed.), **Küreselleşen Dünyada Avrupa Birliği: Entegrasyon, Kimlik ve Güvenlik**, Ankara: Siyasal Kitabevi Yayınları (Basım Aşamasında).

- 49) ÖZDAL, Barış; "Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Üyelik Süreci Bağlamında Avrupa Birliği'nin Göç Politikası ve İstihdam Stratejisi", **İş Güç Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi**, Cilt 10, Sayı 3, Yıl. 2008 (internet erişim adresi:<http://www.isguc.org>).
- 50) ÖZDAL, Barış; "Türkiye-AB İlişkilerinde Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası'nın Rolü", **Stratejik Araştırmalar Dergisi**, Yıl: 3, Temmuz 2005, Sayı: 5.
- 51) ÖZDAL, Barış; GENÇ, Mehmet; **Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası'nın Türkiye - AB İlişkilerine Etkileri**, Bursa: Alfa Akademi Basım Yayım, 1. Baskı: Şubat 2005.
- 52) ÖZDEMİR, Burak; **Avrupa'nın Güvenlik ve Savunma Yapısı ve Türkiye**, İstanbul: İKV Yayınları, No. 171, Ekim 2002.
- 53) ÖZEN, Çınar; "Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikasının Temel Özellikleri", **ATAUM Bülteni**, Yıl 1, Sayı: 1, Kış 2000-2001.
- 54) PFLÜGER, Tobias; "Abstimmung über die Europäische Sicherheitsstrategie", <http://tobiaspflueger.twoday.net/stories/742776/>.
- 55) PFLÜGER, Tobias; "Militarization by treaty or why Europe's constitutional treaty is endangering peace", <http://tobiaspflueger.twoday.net/STORIES/588138/>.
- 56) REÇBER, Kamuran; "AB Kurucu Antlaşması Düzenlemeleri İtibarıyla AB Üyesi Devletler Arasında Ortak Dış Politika, Güvenlik ve Savunma Konularında Uzlaşma Var Mı?", **Amme İdaresi Dergisi**, Cilt 35, Sayı 3, Eylül 2002.
- 57) REÇBER, Kamuran; "Türkiye-Batı Avrupa Birliği İlişkilerine Hukuksal Bir Bakış", **Prof. Dr. Nurhan Akçaylı'ya Armağan**, Bursa, 1999.
- 58) REÇBER, Kamuran; **Avrupa Birliği Mevzuatı**, İstanbul: Alfa Aktüel Yayını, 2005.
- 59) REÇBER, Kamuran; Avrupa Birliği'nde Değişim İhtiyacı: Avrupa Toplulukları Ortadan Kaldırılıyor (Hukuksal Bir Analiz), **Global Strateji**; Yıl 3, Sayı 12, Kış 2008.
- 60) RESCHKE, Jörk; "Der Vertrag von Lissabon-Reflexion der Sicherheitspolitik im Reformvertrag der Europäischen Union"; www.eurodefense.de/pdf/0802-Reschke-Vertrag_Lissabon.pdf.

- 61) SCHMIDT, Peter; "Zum Verhältnis von GASP, NATO und WEU – Perspektiven der weiteren Entwicklung", **Österreichische Zeitschrift für Politikwissenschaft**, 1999/3.
- 62) SERDAR, Seda; "'Yıldız Savaşlarının Oğlu' ve AGSK: ABD'nin Bitmeyen, Avrupa'nın Başlayamayan Oyunu", **Stratejik Analiz**, Cilt 2, Sayı 14, Haziran 2001.
- 63) SHAKE, Köri N.; "Avrupa Birliği'nin Savunma Girişimleri NATO İçin Bir Tehlike Yararır Mı?", <http://www.foreignpolicy.org.tr/trmakale/190102.html>.
- 64) TEZCAN, Ercüment; "Anayasa'dan Lizbon Antlaşması'na: Avrupa Birliği'nde Temel Metin Tartışmaları", **Küreselleşme, Demokratikleşme ve Türkiye Uluslararası Sempozyum Bildiri Kitabı**, 27-30 Mart 2008 Antalya: Akdeniz Üniversitesi İİBF-Akdeniz Üniversitesi Yayın No. 12, 2008.
- 65) TEZCAN, Ercüment; "Avrupa Birliği'nde Reform Antlaşmasıyla İlgili Tartışmalar", **Uluslararası Hukuk ve Politika**, Cilt 3, Sayı 12, Yıl 2007.
- 66) TEZCAN, Ercüment; "Maastricht ve Amsterdam Antlaşmaları Çerçevesinde Avrupa Birliği ve Batı Avrupa Birliği İlişkileri", **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Cilt.54, Ocak - Mart 1999.
- 67) ÜLGER, İrfan Kaya; **Avrupa Birliğinde Siyasal Bütünleşme-Ortak Dış Politika ve Güvenlik Politikasının Oluşumu-**, Ankara: Mayıs 2002.
- 68) VANNAHME, Joachim Fritz; "Der EU-Reformvertrag: Grundstein für die Zukunft", http://www.magazine-deutschland.de/issue/Reform_1-08.php.
- 69) YENİGÜN, Cüneyt; "Milli Egemenlik ve Supranasyonalizm İkilemi: Türkiye'nin ve Avrupa Birliği'nin Dış Politikalarının Analizi", Mustafa Aykaç, Zeki Parlak (edt), **Tüm Yönleriyle Türkiye-AB İlişkileri**, İstanbul: Elif Kitapevi Yayınları, Kasım 2002.

